

Filosofiset mietelmät, by Francis Bacon

The Project Gutenberg eBook of Filosofiset mietelmät, by Francis Bacon This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.net

Title: Filosofiset mietelmät

Author: Francis Bacon

Translator: Elof Kristianson

Release Date: August 3, 2008 [EBook #26179]

Language: Finnish

Character set encoding: ISO-8859-1

*** START OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK FILOSOFISET MIETELMÄT ***

Produced by Matti Järvinen and Distributed Proofreaders Europe.

Francis Baconin

FILOSOFISET MIETELMÄT

Englanninkielestä suomentanut Elof Kristianson

Ensimmäisen kerran julkaissut Yrjö Weilin & kumpp. Osakeyhtiö 1910.

Suomalaiselle lukijalle.

Niin tärkeätä ja suuriarvoista kuin onkin se työ, mitä tiedemiehet ja ajattelijat tekevät, joko kohottamalla ihmiskunnan aineellista hyvinvointia taikka etsimällä vastausta niihin elämän arvoituksellisiin kysymyksiin, mitkä ihmismieltä jännittävät, on heidän suhteensa olemassa se valitettava seikka, että heidän -- heistä useimpain -- esityksensä ovat siksi vaikeatajuisia, että enimmäkseen heidän aikalaisistaan jäävät kokonaan osattomiksi niistä tiedoista ja siitä elämänviisaudesta, millä he ovat enentäneet ihmiskunnan tietämisen määrää. Tietenkään ei siitä ole syytettävä näitä ajattelijaita ja tiedemiehiä, sillä eihän se ole heidän vikansa, että ihmiset ovat niin järjestäneet keskinäiset suhteensa, että toisille ihmisille, vieläpä suurelle enemmistölle, elämä ei tarjoa älyllisen, henkisen elämän edellytyksiä, vaan muodostuu heidän elämänsä liikkumattomaksi, värittömäksi, pelkäksi aineelliseksi olemassaoloksi.

Mutta onpa sentään poikkeuksiakin tästä säännöstä. On ollut ennen meidän aikojamme ja nytkin on olemassa sellaisiakin suuria ajattelijaita, jotka eivät ole kirjottaneet ainoastaan valittua tieteellisesti sivistynyttä vähemmistöä, vaan myöskin suurta yleisöä varten.

Sellaisiin helppotajuisiin filosofian esityksiin kuuluvat nämä Baconin mietelmät, joista on sattuvasti sanottu, että ne "tunkeutuvat joka miehen mieleen ja elämäntoimiin".

Lyhyt esitys Baconista ja hänen filosofiastaan lienee tässä yhteydessä paikallaan.

Francis Bacon syntyi Yorkhousessa, Englannissa v. 1561 ja kuoli v. 1626, joten hän siis eli Englannin historian merkillisimpänä aikakautena, joka historiassa tunnetaan Elisabetin aikakauden nimellä. Englanti osasi näet hyväkseen käyttää renessansin -- vanhan ajan tieteitten ja taiteitten uudestasytymisen -- elähyttävää ja uudistavaa vaikutusta suuremmassa määrässä ja välittömämmin kuin moni muu kansakunta. Ja sen aikakauden suurmiehet Shakespeare ja Bacon ovat kaikkien aikakausien merkillisimpiä neroja, edellinen tähän saakka saavuttamattomana taiteilija-filosofina ja jälkimäinen meidän aikamme tieteen ennustajana ja tienraivaajana.

Francis Bacon oli aikakautensa huomattavimpia valtiomiehiä, kohoten maansa korkeimpiin virka-asemiin ja arvoihin. Mutta me sivuutamme tässä Baconin loistavan ja osiksi häpeällisenkin virkamiesuran kuvaamisen, ja sen sijaan puhumme hänen merkityksestään filosofisena kirjailijana ja hänen vaikutuksestaan, ei ainoastaan omaansa, vaan vielä seuraaviinkin aikakausiin.

Baconia arvostellessamme ja hänen ansioitansa arvioidessamme meidän on pantava merkille ne historialliset asianhaarat, mitkä olivat juuri sille aikakaudelle ominaisia, vaikuttaen joko edistävästi taikka vaikeuttavasti hänen tehtäväänsä. Eikä meidän tarvitsekaan mainita useampaa kuin pari sellaista merkillistä piirrettä, päästäksemme käsitykseen siitä asemasta, missä Bacon, historian kannalta katsoen, toimi.

Uskonpuhdistus sekä mantereella että Englannissa oli, voipa melkein sanoa, suorittanut tehtävänsä loppuun, voimakkaasti vaikuttaen ei ainoastaan rahvaan hengettömän elämän elvyttämiseksi, vaan antamalla uutta virikettä ja rohkeutta myöskin sivistyneelle ja oppineelle maailmalle. Mutta sitäkin vielä tärkeämpi tässä suhteessa epäilemättä oli renessansin vaikutus, joka ikäänkuin puhalsi uuden hengen ja innostuksen keskiajan kaavoihin kangistuneeseen ja ahdasmieliseksi kirkollisuudeksi alentuneeseen elämään. Uskonpuhdistus ja renessansi yhdessä samanaikaisten merkillisten keksintöjen ja löytöjen kanssa olivat niitä suuria enteitä, joitten merkityksen tulkitseminen ja edelleen kehittäminen tuli Baconin tehtäväksi.

Meidän ei ole vaikea ymmärtää, että tämä tehtävä vaati, ei ainoastaan kyvykästä, vaan sen lisäksi monipuolista ja näkevää miestä, joka olisi selvillä historiallisesta kehityksestä ja lähinnä kuluneen ajan merkillisistä edistysaskelista sekä osaisi oman aikansa hajanaisista ja arvostelemattomista pyrinnoista ja

saavutuksista erottaa ne, jotka kuvastelivat vielä näkymätöntä ja käsittämätöntä tulevaisuutta. Mutta Baconpa olikin sekä sivistyksensä ja ulkonaiseen asemaansa että kunnian- ja maineenhimoiseen luonteeseensa nähden sellainen mies, jollaista aikakausi tarvitsi. Sen lisäksi, että hän oli perinpohjin perehtynyt latinan- ja kreikankieleen, hänen antikisen filosofian ja tieteen tuntemuksensa ei ollut Aristoteleen tai muitten etevien miesten sokeata ihailamista tai heidän lausuntojensa ulkoamuistamista, tai kykyä käyttää niitä todistuskappaleina saivarteleavassa dialektiikassa, mikä oli hänen aikakaudelleen ominaista, vaan omai hän ennen kaikkea kyvyn erottaa sen, mikä oli kaikista tärkeintä esim. juuri Aristoteleen filosofiassa, nimittäin pyrkimyksen etsiä luonnosta, aistillisesti tajuttavasta todellisuudesta ratkaisua maailman arvoitukselle, vastausta tietämisen kysymykseen. Ja toisaalta ne merkilliset keksinnöt, kuten ruudin, kompassin, kirjapainotaidon keksiminen, jotka silloin olivat aivan äskeisiä saavutuksia, sekä ne merkilliset löytöretket, jotka olivat niin suuresti laajentaneet ihmisten tietoa tunnetusta maailmasta, kaikki nämä, tosin satunnaiset, tapaukset herättivät Baconissa sen käsityksen ja, miks'emme voisi sanoa, aatteen, että nimittäin ei ainoastaan koko näkyväinen maailma, vaan myöskin tieto sen lakiperäisistä ilmiöistä ja siinä piilevistä voimista on juuri tätä tietä saavutettavissa, s.o. keksintöjen, löytöretkien ja yleensä havaintojen, kokeilujen, tutkimusten kautta. Ja että se ajatus merkitsi koko entisen tieteellisen metodin ja filosofian perinpohjaista uudistamista, sen käsitti Bacon ja se innosti hänen korkealle pyrkivää mieltänsä. Mutta hän ymmärsi tai aavisti sen lisäksi, että tässä oli kysymys, paitsi uuden filosofisen suunnan perustamisesta, kahlehdittujen jättiläisten vapauttamisesta, uusien ennen aavistamattomien voimien esillemanaamisesta. Ja tämä hänessä yhä selventyvä ja varmeneva tietoisuus se näyttää Baconin mahtavuuteen ja valtaan palavaa mieltä enimmänsä jännittäneen.

Näin vähitellen selvisi Baconille hänen suuriarvoinen elämäntehtävänsä. Hajanaisista, yksittäisistä havainnoista ja niitten synnyttämistä mielteistä muodostui systemaattinen kokonaisuus, suunnitelma filosofian ja tieteitten uudistamista varten. Vanhan spekulatiivisen (järkeilevän) filosofian tilalle, joka saavutti huippukohtansa keskiaikaisessa skolastikassa, oli astuva havaintoperäinen, kokeileva filosofia (empirismi). Siis tämä mies, lordi Bacon, joka oli sanan kaikissa merkityksissä ylimys, ryhtyi "demokratiseeraamaan" aikakautensa ylimysmielistä filosofiaa, vaatien sitä laskeutumaan metafysisistä korkeuksistaan jokapäiväiseen todellisuuteen!

Edellisen ajan ja oman aikansa maantieteellisissä ja luonnontieteellisissä saavutuksissa Bacon näki, paitsi niitten käytännöllistä tilapäismerkitystä, samalla sen, että ne olivatkin vain hajanaisia ja sattumalta keksittyjä saaria suuren tuntemattoman äärettömässä valtameressä. Ja hän itse ryhtyi laatimaan perinpohjaista suunnitelmaa tämän valtameren tutkimista varten, sillä hän käsitti, että saavuttaakseen jotakin suurempaa ja jouduttaakseen tutkimusta oli välttämätöntä, ei ainoastaan uuden tieteellisen menettelytavan soveltaminen, vaan että sen lisäksi tarvittiin mahdollisimmalla tarkkuudella luotu systeemi. Siinä tarkoituksessa Bacon kirjotti kirjansa "Novum Organum" (v. 1620), jossa hän kehittää filosofiansa induktiivisen systeemin. Kuno Fischer puhuessaan kysymyksessäolevan aikakauden merkillisistä luonnontieteellisistä keksinnöistä ja löydöistä lausuu Baconia tarkottaen: "Siispä sen, joka tahtoo tehdä filosofian ajanmukaiseksi, täytyy muuttaa löytöjen ja keksintöjen henki filosofiseksi, taikka filosofian henki keksinnölliseksi." Nämä sanat melkein riittäisivät määritelmäksi Baconin merkityksestä niille, jotka ovat hänen omiin teoksiinsa jossain määrin tutustuneet. Ja Bacon itse sanoo, tarkotustaan selittäen, mainitussa pääteoksessaan: "On vahinko ihmiskunnalle, että älyllisen (intellektuaalisen) maailman rajat ovat pysyneet vanhoillaan, vaikka aineellista maailmaa, maita, meriä ja avaruutta on niin paljon laajennettu ja valaistu."

Bacon otti suorittaakseen tämän tehtävän, todellakin vaikean ja samalla suurenmoisen tehtävän. Sen sijasta että abstraktinen ajattelu oli ollut tähän asti lähtökohtana, oli lähtökohdaksi otettava aistillinen todellisuus. Ja sitä varten oli ensinnäkin kerättävä ja pantava järjestykseen kaikki jo saavutetut tiedot ja kokemukset. Logiikka oli tehtävä tieteeksi, jonka avulla näitä tietoja punnitaan ja tarkistetaan ja jonka avulla niistä uusista havainnoista ja kokemuksista vedetään uusia johtopäätöksiä ja siten päästään tunkeutumaan yhä syvemmälle maailman tietämiseen. Eikä ainoastaan tietämiseen, mutta myöskin saavutetun tiedon käyttämiseen tarkoituksessa lisätä ihmiskunnan terveyttä, siveellisyyttä, kauneutta ja voimaa. Siis sama aate, mikä oli elähyttänyt vanhan ajan suurinta luonnontutkija-filosofia, se sama aate epäilemättä innostutti uuden ajan ensimmäistä "uudenaikaista" filosofia, Francis Baconia.

Teoksessaan "Tieteitten arvosta ja laajenemisesta" (v. 1623) Bacon täydentää ja selittää induktivista systeemiänsä pannen painoa havaintoperäisen metodin monipuoliseen vaikutukseen inhimillisten tietojen lisäämiseksi ja järjestämiseksi.

Ja varsinaisen päätyönsä ohella ja yhteydessä hän piirteli kuvia elämästä ja ihmisluonteesta terävä-älyisen psykologin ja kokeneen maailmanmiehen taidolla. Nämä pienoispiirroksot, jotka tunnetaan nimellä "Essays" ja jotka ovat useammassa kuin sadassa painoksessa levinneet englanninkielisessä maailmassa, epäilemättä ansaitsevat tulla meilläkin tunnetuiksi.

Tosin Baconin ansiot näyttävät sängen mitättömiltä, jos hänen systeemiänsä vertaamme esim. Spencerin taikka Comten systeemeihin. Samoin, jos yksipuolisesti kysymme, mitä hän itse sai aikaan tieteellisen luonnontutkimuksen alalla. Mutta häntä onkin punnittava hänen oman aikansa vaa'alla. On huomattava, että se, mitä nyt saatetaan opettaa meidän koulujemme alaluokilla, oli osiksi tai kokonaankin tuntematonta Baconin aikalaisille. Mutta juuri siihen perustuu Baconin merkitys, että se, minkä myöhempien aikojen tutkimus on voittanut ja saavuttanut, on Baconin vetämien rajojen sisäpuolella ja hänen viittomallansa suunnalla, joten Baconilla filosofina on aina pysyvä arvo, pysyvämpi vielä kuin esim. Voltairella valistuksen filosofina. Mutta vaikka onkin totta, että Voltairen kirjalliset tuotteet, erittäinkin hänen novellinsa eivät tunnu meidän aikamme lukijasta kovinkaan hämmästyttäviltä, niin olivat ne enemmänkin kuin riittäviä siihen tarkotukseen, mihin Voltaire niitä käytti. Samaa, ja vielä paremmalla syyllä, on sanottava Baconin kirjoituksista, mikäli on kysymys niiden merkityksestä uudemman filosofian ja luonnontieteitten kehitykselle.

Suomentaja.

TOTUUDESTA.

Mikä on totuus, sanoi Pilatus ivaten eikä jäänyt odottamaan vastausta. Häilyväisyys ja epämääräisyys mielipiteisiinsä nähden todellakin saattaa tuntua muutamista huvittavalta, sellaisista nimittäin, jotka pitävät uskoa kahleena vapaudelleen, haittana, joka rajottaa vapaata tahtomista sekä ajatuksen että toiminnan alalla. Ja vaikka sellaisten ajattelijoiden[1] lahkot jo lienevätkin sukupuuttoon hävinneet, on silti vieläkin joitakin selitteleviä älyniekkoja, jotka ovat samaa maata, vaikk'ei heidän suonissaan virtaakaan niin vahva veri kuin heidän muinaisten hengenheimolaistensa. Mutta se, mikä tekee valheet niin yleisesti suosituiksi, ei ole yksinomaan se vaikeus ja ne ponnistukset, mitkä kohtaavat totuudenetsijää, eikä liioin se valtava vaikutus, minkä totuus tekee löytäjänsä, vaan perustuu valheen suosiminen ihmisen synnynnäiseen valheenrakkauteen. Eräs myöhemmistä kreikkalaisista koulukunnista tutki tätä kysymystä ja koetti selittää, mistä johtuu, että ihmiset valhetta rakastavat, silloinkin kun he eivät tee sitä huvikseen, kuten runoilijat, eivätkä hyödykseen, kuten kaupparmiehet, vaan valheen itsensä vuoksi. Tuikahtelevien kynttilöiden valossa tämän maailman naamarit ja ilveet ja riemujuhlat näyttävät upeammilta ja viehkeämmiltä kuin ilko alastoman totuuden valaistuksessa. Totuus voisi ehkä kohota helmen hintaan, joka on paraimmillaan päivännäöllä, mutta se ei saavuta koskaan hohtokiven tai timantin arvoa, joka näyttää upeimmalta vaihtelevassa valaistuksessa. Niinpä valheseos aina lisää huvittavuutta. Voiko kukaan epäillä sitä, että jos ihmisten mielistä otettaisiin pois turhamaiset mielipiteet, imartelevat toiveet, väärät arvioimiset, mielikuvat ja -halut y.m.s., niin tyhjenisivät lukuisten ihmisten mielet ja luhistuisivat kokoon tai täytyisivät alakuloisuudella, hervottomuudella ja tyytymättömyydellä. Eräs kirkkoisä nimitti runoutta "paholaisen viiniksi", että se täyttää mielikuvituksen, olematta kuitenkaan muuta kuin valheen varjo. Mutta se, mikä vahingoittaa, ei olekaan sellainen vale, mikä kulkee mielen läpi, vaan se, mikä uppoo ja juurtuu siihen. Mutta vaikka asia onkin sellaiseksi vääristynyt ihmisten turmeltuneen oikeuskäsityksen ja alhaisten pyyteiden kautta, niin totuus, joka arvostelee ainoastaan itseään, opettaa, että ihmisluonnon korkeimman hyvän muodostaa: totuuden etsintä, joka on sen kosintaa, ja totuuden tieto, joka on sen läsnäoloa, sekä totuuden usko, joka on sen nauttimista. Tuo runoilija,[2] joka kaunisti epikurolaisen koulukunnan, on lausunut seuraavat erinomaiset sanat: "Hauska on seisoa rannalla ja katsella aalloilla hoippuvia aluksia; hauska on linnan ikkunasta katsella alhaalla laaksossa riehumata taistelua ja seurata sen vaiheita; mutta mitään huvia ei voi verrata siihen, mitä tuntee se, joka seisoo totuuden taistelutantereella (kukkulalla, jonka käskijäksi ei pysty kenkään ja jonka ilma on aina autereista ja ihanaa) ja

näkee kaikki erehdykset, harhailut, usvat ja myrskyt alhaalla laaksossa", aina niin ymmärtäen, että tässä asemassa oleva ihminen tuntee sääliä eikä ylpeyttä tai pöyhkeyttä. Varmasti taivas on toteutettu maan päällä silloin, kun ihmisen mielen täyttää hyväntahtoisuus toisia ihmisiä kohtaan, ja kun se etsii lepoa kaitselemuksesta ja nojautuu totuuteen.

[1] Bacon tarkoittaa tässä n.s. skeptikkojen eli pyrrhomistien koulukuntaa. Pyrrho eli Aleksanteri Suuren aikana. Hän epäili kaikkea, kuten nimi skeptiko osottaa. Uuden akatemian filosofit niinikään olivat skeptikkoja. Heidän asettamansa on kysymys: "mitä varmuutta on olemassa siitä, ovatko meidän tietomme tosia?" ja "mitä on totuus?"

[2] Lucretius, roomalainen runoilija ja epikurolainen filosofi.

Mutta siirtyäksemme filosofisesta totuudesta jokapäiväisen elämän alalla esiintyvään totuuteen, niin nekin, jotka eivät sitä käytännössä noudata, tunnustavat, että suora ja selvä menettely on ihmisluonteen kunnia, ja että valheseos on niinkuin kullan tai hopean sekottaminen toisilla metalleilla, jotka kyllä tekevät nämä metallit mukavammiksi käyttää rahana, mutta väärentävät ne. Sillä sellainen kiero peli muistuttaa käärmettä, joka ryömi vatsallaan. Ei ole mitään pahetta, joka siinä määrin peittäisi ihmisen häpeällä kuin vilpillisyys ja petollisuus. Niinpä Montaigne sanoi sattuvasti tiedustellessaan, miksi sana valhe on niin häpeällinen ja niin ankara, kun se lausutaan syytöksenä. Hän sanoi: "Sanoa, että joku valehtelee, on tarkoin punnittuna samaa kuin sanoa, että hän on pelkäämätön Jumalan edessä, mutta raukka ihmisten edessä, sillä valhe asettuu Jumalaa vastustamaan, mutta kauhistuen pakenee ihmistä." Valheen kavaluutta ja luottamuksen pettämistä ei voi ankarammin tuomita kuin sanomalla, että viimeinen tuomio ihmissukua kohtaisi juuri niiden vuoksi, sillä onhan ennustettu, että "kun Kristus tulee, niin hän ei löydä uskollisuutta maan päältä".

KUOLEMASTA[1].

[1] Tämä mietelmä on osiksi lainattu Senecan kirjoituksista nim. hänen kirjeistään Luciliukselle.

Ihmiset pelkäävät kuolemaa niinkuin lapset pimeätä Ja samoin kuin kaikellaiset tarut lisäävät pelkoa lapsissa, niin sama on ihmisten laita mitä kuolemaan tulee. Epäilemättä se käsitys, että kuolema on synnin palkka ja uuteen elämään avautuva ovi, on pyhä ja hurskas; mutta heikko on pelätä kuolemaa, joka ei kuitenkaan ole muuta kuin luonnolle suoritettava vero. Kuitenkin uskonnollisissa mietelmissä usein tapaa turhamaisuutta ja taikauskoa. Muutamissa hengellisissä kirjoissa, joissa puhutaan lihan ja himojen kuolettamisesta, on paikkoja, joissa kuoleman kauhuja terotetaan ihmisten mieliin asettamalla ne niiden kauheiden tuskien rinnalle, joita tuottaa jo yhden ainoan jäsenen kiduttaminen, mikä kuitenkaan ei ole mitään verrattuna kuoleman tuskiin, joista koko ruumiin täytyy olla osallisena. Vaikka tosiasia on, että kuolema useinkin käy helpommin kuin jonkun jäsenen kiduttaminen, sillä ruumiin oleelliset osat eivät ole tunteellisimpia. Ja hän, joka puhui vain filosofina ja luonnollisena ihmisenä, sanoi sattuvasti lausuessaan seuraavat sanat: "Pompa mortis magis terret quam mors ipsa -- Kuolinvuoteen valmistukset ovat kauheampia kuin itse kuolema." Valitukset ja kouristukset ja kelmeät kasvot ja itkevät ystävät ja mustat harsot saattavat kuoleman näyttämään kamalalta. Huomattava on se seikka, että ihmisen sielussa ei ole yhtään intohimoa, joka ei olisi voimassa kuoleman pelon veroinen ja voittaisi sitä. Senpä vuoksi kuolema ei olekaan sellainen kaamea vihollinen, kun ihmisellä on niin monta apulaista ympärillään, jotka taistelevat hänen puolestaan. Kosto riemuitsee kuoleman ääressä; kunnia haluaa sitä; toivottomuus pakenee sen suojaan; ja pelko kuni airut ilmottaa sen tuloa. Sanotaan, että kun keisari Otto oli surmannut itsensä, niin sääli, joka on hellin kaikista tunteista, saattoi monet tekemään itsemurhan sulasta rakkaudesta hallitsijaansa kohtaan. Ja niinkuin Seneca sanoo: "Ajatelkaa, miten moneen kertaan ihminen saa tehdä samat temput; niin että ihminen saattaa toivoa kuolemaa, ei ainoastaan senvuoksi, että hän on joko rohkea tai perinpohjin onneton, vaan myöskin senvuoksi, että hän on elänyt kylliksensä, kyllästynyt elämiseen." Ihminen haluaa kuolla, vaikka hän ei olekaan erittäin urhoollinen eikä kovin kurja, ainoastaan siitä syystä, että häntä väsyttää ja kyllästyttää tehdä aina sama uudestaan. Eikä ole vähemmän huomaamisen arvoinen se seikka, että muutamissa ihmisissä kuoleman lähestyminen vaikuttaa hyvin vähäpätöisen muutoksen. He näyttävät olevan entisensä kaltaisia viime hengenvetoon asti. Augustus Caesar kuoli

sanottuaan vaimolleen: "Livia, muista meidän liittoamme. Jää hyvästi ja voi hyvin." Tiberius kuoli teeskennellen, niinkuin Tacitus hänestä sanoi: "Tiberiuksen voima ja tarmo oli kadonnut, mutta ei hänen petollisuutensa." Vespasianus kuoli kujeillen. Jakkaralla istuen hän sanoi: "Minusta on nähtävästi tullut Jumala." Keisari Gallus sanoi kuollessaan: "Jos se on eduksi Rooman kansalle, niin iske." Kurottaen kaulaansa, Septimus Severus sanoi kuolinhetkellään: "Jollei minulla enää ole mitään tekemistä, niin antaa mennä." Ja samallaisia lausuntoja voisi luetella vaikka miten paljon. Varma on, että stoalaiset[1] kiinnittivät kuolemaan liian suurta huomiota ja suurenmoisilla valmistuksillaan saattoivat sen näyttämään mahdollisimman pelottavalta. Paremminkin sanoi Juvenalis, joka kehotti "rukoilemaan lujaa tahtoa, kuoleman pelosta vapaata, joka lukee elämänsä päätykohdan luonnon parhaiden antimien joukkoon." Yhtä luonnollinen on kuolema kuin syntyminenkin; ja pienelle lapselle toinen on yhtä tuskallinen kuin toinenkin. Se, joka kuolee vakavasti pyrkiessään johonkin päämäärään, on niinkuin ihminen, joka haavottuu taistelun tuoksinassa ja tuskin tuntee mitään. Ja senpä tähden sellainen ihminen, jonka mielen täyttävät hyvät ja kauniit harrastukset, välttää kuoleman kauhut. Mutta onnellisin kaikista on se ihminen, joka voi Simeonin lailla laulaa: "Nyt sinä, Herra, lasket palvelijasi rauhaan menemään." Kuolema on suloinen vapahtaja, silloin kun ihminen on saavuttanut arvokkaan päämäärän, kun hänen toiveensa ovat toteutuneet. Kuolema on sitäpaitsi hyvä siihen katsoen, että se avaa portin hyvälle maineelle ja tukahuttaa kateuden. Vihattua ja kadehdittua ihmistäkin usein kuoltuaan rakastetaan.

[1] Filosofinen oppilahko eli koulukunta, jonka perusti kyproslainen Zeno Atenassa. Hänen oppiensa perusajatuksena oli hyveellisyyteen pyrkimisen velvollisuus kaikilla elämän aloilla. Hänen mukaansa henkiset nautinnot ovat asetettavat ruumiillisten yläpuolelle ja hänen oppilaansa eivät välittäneet terveydestä tai sairaudesta, rikkauksista tai köyhyydestä, kärsimyksistä tai nautinnoista.

KOSTOSTA.

Kosto on kesyttämätöntä oikeutta, jos niin sanoisimme, jota lain on kitkettävä pois sitä mukaa kuin se pääsee rehottamaan ihmisluonnossa. Sillä mitä tulee ensimmäiseen vääryyteen, on se loukkaus lakia vastaan, mutta tuon pahan kostaminen merkitsee itse lain syrjäyttämistä. Ryhtyessään koston ihminen varmasti on vihollisensa tasalla, mutta antaessaan vihansa lauhtua hän on vihollisensa yläpuolella, sillä anteeksiantaminen on ruhtinaallista. Jo Salomo lienee varmasti sanonut, että "ihmiselle on kunniaksi antaa loukkaukset anteeksi". Se, mikä on sivuutettu, on mennyttä eikä koskaan palaa, ja viisailla ihmisillä on kylliksi tekemistä olevissa ja tulevista asioissa; niin että ne ihmiset, jotka ahertavat menneissä asioissa, tekevät pilkkaa itsestään. Ei kukaan tee pahaa pahan itsensä vuoksi, vaan ostaakseen sillä itselleen hyötyä, tai huvia, tai kunniaa tai muuta sellaista; niin että mitä ansaitsee minun olla vihanen ihmiselle, joka rakastaa itseänsä enemmän kuin minua? Ja jos joku tekee pahaa pelkästä ilkeydestä, niin tapahtuu se senvuoksi, että hän on niinkuin ohdake tai orapihlaja, joka pistelee ja naarmii, sillä se ei voi toisin tehdä. Siedettävien laji kosta on se, mikä koskee sellaista vääryyttä, mitä ei voi laillisesti rangaista. Mutta sellaisessa tapauksessa on tarkoin pidettävä silmällä, että se kostonmuoto, jota käytetään, on sellainen, että laki ei pysty siihen, sillä muuten meidän vihollisemme on yhä vielä paremmalla puolella, ja meillä tulee olemaan vastassamme kaksi yhden sijasta. Muutamat haluavat kostaessaan, että se, jolle kostetaan, tietäisi, mistä päin se tulee. Niin tekevät jalomieliset ihmiset. Ja kosta seuraava tyydytys ei johdu niin paljon siitä loukkauksesta, mikä aiheutetaan viholliselle, kuin siitä, että saatetaan hänet katumaan tekojaan. Mutta katalat ja juonikkaat pelkurit ovat niinkuin pimeässä singahtelevat nuolet. Cosmuksella, Firenzen ruhtinaalla, oli tapana sanoa petollisista ja välinpitämättömistä ystäväistä, ikäänkuin jos siltä taholta tuleva paha olisi anteeksiantamatonta: "Meille sanotaan sanassa, että meidän on annettava anteeksi vihollisillemme, mutta siellä ei missään sanota, että meidän tulee antaa anteeksi ystävillemme." Mutta kauniimpi on Jobin lausuma ajatus: "Onko meidän", hän sanoi, "otettava vastaan hyvä Jumalan kädestä, ilman että me tyytyväisellä mielellä otamme vastaan myöskin pahan." Ja sama on totta osiksi myöskin mitä tulee ystäviin. -- Varmaa on, että mies, joka miettii kosta, pitää tuoreina omat haavansa, jotka muuten paranisivat ja arpeutuisivat.

VASTOINKÄYMISSÄ.

Filosofi Seneca tapasi sanoa stoalaiseen tapaan: "Toivottavia ovat ne hyvät asiat, jotka kuuluvat menestykseen, mutta ihailtavia ovat ne hyvät asiat, joita vastoinkäymiset tuovat mukanaan" ("Bona rerum secundarum optabilia, adversarum mirabilia.") Jos ihmeet ovat yliluonnollisia, niin niitä esiintyy enimmänsä vastoinkäymisissä. Vielä merkillisempi ja kuvaavampi on saman filosofin toinen lausunto, joka on melkein liian korkea pakanan ajatukseksi: "Suurenmoista on omata itsessään samalla kertaa ihmisen heikkous ja Jumalan lujuus." Tämä tosin olisi paremmin soveltunut runouteen, missä mahdollottoman voimakkaat kuvaukset ovat tavallisempia; ja todella runoilijat ovatkin sitä aihetta paljo käsitelleet. Samaa juurta on aihe tuossa vanhassa ja merkillisessä tarinassa, jota ovat esittäneet useammat vanhan ajan runoilijat ja joka ei näytä olevan vailla salaperäistä viisautta, kun siinä kerrotaan, miten jumalainen Hercules, mennessään vapauttamaan kahleistaan vuoreen sidottua Prometheusta (joka on ihmisluonnon edustaja), purjehti halki aavan valtameren savesta tehdyllä astialla, jotta ihmiset -- kuten runoilijat hienosti sanovat -- lohduttaisivat ja vahvistaisivat mieltään eivätkä vallan tuhottomasti pelkäisi ja kuvittelisi oman olemuksensa ahtautta ja heikkoutta. Mutta vakavasti puhuen, menestyksen hyve on kohtuullisuus ja vastoinkäymisen hyve urhoollisuus, joka siveellisessä suhteessa on edellistä korkeampi. Menestys on Vanhan Testamentin siunaus, vastoinkäyminen on Uuden Testamentin siunaus, joka viimeainittu sisältää suuremman siunauksen ja Jumalan hyvyyden osituksen. Ja yksin Vanhassa Testamentissakin, jos kuuntelette Davidin harppua, saatte kuulla yhtä monta suruvirttä kuin ylistyslauluakin. Menestyksellä on omat pelkonsa ja hankaluutensa; ja vastoinkäymisissä puolestaan on huvia ja lohdutusta. Koruompeluksissa me näemme, miten paljo hauskemmalta helakat värit näyttävät synkällä ja vakavan juhlallisella pohjalla kuin tummat ja synkät värit vaalealla pohjalla. Ja sitä voi käyttää vertauskohtana päätellessään sydämen iloja silmien iloisuudesta. Hyve on ihanan hajunesteen kaltainen, joka tuoksuu suloisimmin silloin, kun sitä poltetaan tai puserretaan: Sillä onni ja menestys paraiten nostattaa esille paheet, mutta vastoinkäyminen sitävastoin löytää hyveet.

TEESKENTELYSTÄ JA ULKOKULTAISUUDESTA.

Ulkokultaisuuteen turvautuvat raukkamaiset ihmiset, jotka arkaillen toimivat, sillä siltä, joka tietää, milloin totuus on sanottava ja joka sen lausuu julki, vaaditaan terävää järkeä ja rohkeata mieltä. Senvuoksi heikoimmat politikot tavallisesti ovat suurimpia teeskentelijöitä.

Tacitus sanoi: "Livia osasi nerokkaasti tehdä erotuksen miehensä taitavuuden ja poikansa teeskentelytaidon välillä ja käyttää niitä molempia kummallekin sopivalla tavalla, antaen taitoa vaativia toimia Augustuksen suoritettavaksi ja Tiberiukselle sellaisia, joihin vaadittiin etupäässä teeskentelyä ja salakähmäisyyttä." Niinpä Mucianus, yllyttäessään Vespasianusta kapinaan keisari Vitelliusta vastaan, sanoo: "Meitä ei tule kohtaamaan Augustuksen läpätunkeva arvostelukyky eikä liioin Tiberiuksen äärimmäinen varovaisuus ja tarkka salaperäisyys." On näet tehtävä tarkka erotus taitavuuden ja kyvykkäisyyden sekä teeskentelyn ja salaperäisyyden välillä; ne ovat kokonaan eri asioita. Sillä jos jollakulla on sellainen läpätunkeva arvostelukyky, että hän voi ilman muuta päättää, mitkä asiat on jätettävä peittämättä, ja mitkä salattava ja peitettävä, ja mitkä näytettävä puolittain, ja kenelle ja milloin (joka todella on tärkeä kyky sekä valtion että yksityisen elämän aloilla, niinkuin Tacitus sanoi), niin sellaiselle ihmiselle teeskentely ja salaperäisyys on haitaksi ja vahingoksi. Mutta jos ihmiseltä puuttuu sellainen arvostelukyky, silloin hänen yleensä ei auta muu kuin olla salaperäinen ja teeskennellä, sillä sellaisen henkilön, jolla ei ole käytettävänä useammanlaisia menettelytapoja, on paras valita varmin ja varovaisin keino, niinkuin sen, joka ei näe hyvin, on parasta kulkea hiljaa. Totta on, että kaikkina aikoina kyvykkäimmät miehet ovat olleet avomielisiä ja vilpittömiä toimissaan, varmoja ja luotettavia; mutta hepä ovatkin niinkuin hyvin opetetut hevoset, jotka arvaavat tarkoin määrätä, milloin on pysähdyttävä, milloin käännättävä. Ja jos he joskus tulivat siihen johtopäätökseen, että ulkokultaisuus on välttämätöntä heidän asialleen, ja jos he sellaisessa tapauksessa sitä käyttivät, ei se tullut yleisemmin tunnetuksi, senvuoksi että heidän maineensa avonaisen ja suoran pelin miehinä oli niin syvästi juurtunut ihmisten mieliin, tehden heidät milt'ei näkymättömiksi.

Voisimme jakaa kolmeen osaan tämän itsensä piilottamisen ja verhoamisen. Ensimmäiseen luokkaan kuuluisivat: varovaisuus, varaaminen ja salaperäisyys, kun ihminen ei anna toisille tilaisuutta tehdä itsestään huomioita tai ottaa selkoa siitä, mikä hän on. Toiseen luokkaan kuuluu ulkokultaisuus, teeskentelyn kielteinen

muoto, kun ihminen peittää kaikki merkit ja todistuskappaleet, joista voitaisiin päättää, mikä hän on miehiään, kuka hän todellisuudessa on, kun hän tahtoo uskotella, että hän ei ole sitä, mikä hän on. Ja kolmanteen luokkaan lukisimme sellaisen teeskentelyn, jonka tarkoituksena on uskottaa ja vakuuttaa ihmisille, että joku on se, mikä hän todellisuudessa ei ole.

Mitä tulee ensinmainittuun, salaamiseen nimittäin, on se rippi-isän hyve; ja varmaa on, että salaava mies saa kuulla monta tunnustusta, sillä kukapa tahtois mitään ilmaista juorulle ja lörpöttelijälle. Mutta jos jotakuta pidetään salaperäisenä, on se jo viittaus hänen ilmitulemiseensa, samoin kuin tiiviimpi ilma imeytyy ohuempaan; ja niinkuin ripissä salaisuuden paljastamista ei tehdä maailmallisessa tarkoituksessa, vaan sydämen keventämiseksi, niin pääsevät salaisuudenpitävät miehet monen sellaisen asian perille. Ihmiset näet mieluummin tyhjentävät mielensä kuin ammentavat sinne asioita. Lyhyesti sanottuna, mysteeriot saavat kiittää olemassaolostaan juuri salaperäisyyttä. Sitäpaitsi, totta puhuen, alastomuus on rumaa sekä henkisessä että ruumiillisessa suhteessa; ja ihmisten tapojen ja toimien arvokkuutta on omansa lisäämään se, että he eivät ole kokonaan avonaisia. Niinkuin esim. suunpieksäjät ja joutilaat ihmiset ovat yleensä turhamielisiä ja jonninjoutavia, sillä se, joka juttelee, mitä tietää, hän myöskin juttelee sellaista, mitä hän ei tiedä. Senvuoksi huomattakoon, että salaperäisyys on sekä viisasta että siveellistä. Ja tähän katsoen on suotava, että ihmisen kasvot jättävät kielelle puheenvuoron, sillä suurta heikkoutta ja itsensä pettämistä on tulla paljastetuksi kasvoniilmeittensä kautta, niistä kun näet useinkin päätetään enemmän ja niihin pannaan enemmän painoa kuin sanoihin.

Mitä taas tulee toiseen kohtaan, nim. ulkokultaisuuteen, niin se useinkin suorastaan johtuu salaperäisyyden noudattamisesta asioiden omasta pakosta; niin että sen, joka mieli säilyttää salaisuuksia, täytyy olla jossakin määrin ulkokullattu; sillä ihmiset ovat liian juonikkaita salliakseen jonkun olla täydellisesti tasapainossa, horjumatta puolelle tai toiselle. He ahdistelevat ihmistä kysymyksillään ja vetävät ja kiskovat häntä siinä määrässä, että hänen on taivuttava puoleen tai toiseen, jollei mieli turvautua naurettavaan vaihteluun; tai jollei hän sitä tee, teeskentele nimittäin, niin he saavat selville hänen vaikenemisensa kautta yhtä paljon kuin jos hän puhuisi. Mitä tulee kaksimielisyyksiin tai arvoituksellisiin sanamuotoihin, ei niilläkään pitkälle pääse, joten siis kukaan ei voi suojella salaisuuksia harjottamatta jossakin määrin ulkokultaisuutta, mikä on ikäänkuin salaisuuden peite eli verho.

Mutta mitä tulee kolmanteen luokkaan, johon luimme teeskentelyn ja väärät esitykset, niin minä pidän sitä enemmän rikollisena kuin taitavuutena, paitsi milloin se esiintyy suurenmoisissa ja erittäin harvinaisissa asioissa; ja senvuoksi yleinen teeskentelemisen tapa on pahe; joka johtuu joko luontaisesta valheellisyydestä tai pelokkuudesta tahi suurista luonteenvioista, jotka saattavat ihmisen harjottamaan teeskentelyä, muissakin paitsi sellaisissa asioissa, joissa naamarin käyttäminen on välttämätöntä.

Ulkokultaisuuden ja teeskentelemisen kautta voidaan saavuttaa kolmenlaisia etuja: Ensiksi, nukutetaan vastustajat ja yllätetään, sillä se, joka ilmaisee aikomuksensa, hätyyttää vastaansa kaikki ne, jotka niitä vastustavat. Toiseksi saavutetaan sen kautta kunnollisen peräytymisen mahdollisuus, sillä jos ihminen julkisesti julistaa ryhtyvänsä johonkin asiaan, täytyy hänen se viedä läpi, jollei halua luopion nimeä. Ja kolmanneksi, paremmin saadakse selville toisen aivoitukset ja mielipiteet, sillä sille, joka avaa itsensä, ihmiset eivät mielellään tee samallaista vastapalvelusta, vaan useimmiten antavat hänen puhua suunsa puhtaaksi, itse käyttäen ajatuksen vapautta sananvapauden asemasta. Siksi onkin erinomaisen sattuva se espanjalainen sananlasku, joka sanoo: "Puhu valetta, jos tahdot tietää totuuden", ikäänkuin se, joka osaa oikein teeskennellä, ei koskaan voisi paljastua.

Mutta on niinkään kolme haittaa, mitkä johtuvat ulkokultaisuudesta ja teeskentelystä, ollen tasapainona äskennämainituille eduille. Ensiksikin, ne yleensä kantavat pelkuruuden leimaa, joka on omansa hankaloittamaan kysymyksessä olevan henkilön toimia ja tarkoituksia. Toiseksi, se siinä määrin hämmentää ja sekottaa monien käsitystä, että sellaisetkin, jotka muuten olisivat ryhtyneet yhteistoimintaan kysymyksessä olevan henkilön kanssa, luopuvat hänestä ja hän saa useinkin ylös yksin kulkea teitään päämääränsä kohti. Kolmanneksi -- mikä on kaikkein tärkeintä -- se riistää ihmiseltä toiminnan oleellimmän välikappaleen,

luottamuksen ja uskon. Ohjesäännöksi kelpaa: avonaisuus julkisissa toimissa ja mielipiteissä; salaperäisyys elämäntavoissa; ulkokultaisuutta, milloin sellainen on paikallaan; sekä taito osata teeskennellä, milloin muita keinoja ei voi käyttää.

VANHEMMISTA JA LAPSISTA.

Vanhemman ilot samoin kuin surut ja pelotkin ovat salaisia; he eivät saata ilmaista toista, samalla mainitsematta toistakin. Lapset sulostuttavat työn, mutta ne tekevät myöskin onnettomuuden katkerammaksi; ne lisäävät elämän huolia, mutta samalla tekevät kuoleman muistelemisen siedettävämmäksi. Huolenpito lajinsa jatkumisesta on ominainen eläimille; mutta muistot, kunnia ja jalot työt ovat sopivia ihmisille. Mutta varma on, että jaloimmat ihmistöistä ovat lapsettomain miesten tekemiä, jotka ovat pyrkinet tulkitsemaan sisimpiä toiveitaan ja mielikuviaan siinä, missä he ruumiillisesti eivät ole onnistuneet, niin että oikeastaan ne, joilla ei ole jälkeläisiä, pitävät tulevasta sukupolvista parempaa huolta kuin ne, joilla niitä on. Ne, jotka ovat itse kohottaneet ja rakentaneet sukunsa arvon, tavallisesti hemmottelevat lapsiansa, katsellen heitä ei ainoastaan sukunsa, vaan myöskin työnsä jatkajina, siis sekä lapsinaan että luotuinaan.

Erilaisuus vanhempain tunteissa lapsiaan kohtaan on useinkin epäoikeata ja joskus kokonaan arvotonta, semminkin äidissä; niinkuin Salomo sanoo: "Viisas poika ilahuttaa isänsä sydämen, mutta kevytmielinen poika tuottaa äidillensä häpeätä." Niinpä saa nähdä esim. sellaisissa taloissa, joissa on iso liuta lapsia, miten yksi tai pari vanhinta on kunnollisia ihmisiä, mutta nuoremmat sen sijaan hillittömiä elostelijoita ja kokonaan saamattomia, mutta muutamat keskimmaisistä, jotka on ikäänkuin unohdettu vallan, useinkin siitä huolimatta osottautuvat parhaiksi. Kitsaus vanhempain puolelta varojen myöntämisessä lasten käytettäväksi on ikävä erehdys, joka on omansa tekemään heistä kehoja, totuttamaan heitä petoksiin, seurustelemaan huonojen toverien kanssa sekä saattaa heidät ahmimaan ylen määrin, silloin kun he saavat suuremmat varat käsiinsä. Siksi onkin viisaampaa kohdistaa valtansa ja huolenpitonsa kärki lapsiinsa enemmän kuin kukkaroonsa. Ihmisillä on muuan typerä tapa (sekä vanhemmilla, opettajilla että palvelijoilla), se nimittäin, että he herättävät ja kasvattavat kilpailun henkeä veljesten välillä lapsuudenaikana, josta usein sukeutuu epäsovia ja eripuraisuuksia, mitkä monasti päättyvät vakaviin rettelöihin perheen keskuudessa[1]. Italialaisten keskuudessa ei tehdä vallan suurta erotusta omien lasten, veljen ja sisaren lasten tai muiden läheisimpien sukulaisten välillä; heidät kaikki luetaan samaan pesuuteen, vaikka eivät olekaan samoja vanhempain lihaa ja luuta; ja totta puhuen asianlaita luonnossa on silminnähtävästi sama, ja usein tapaa henkilöitä, jotka ulkomuodoltaan muistuttavat setäänsä, enoansa tai jotakuta muuta sukulaista enemmän kuin omia vanhempiaan. Parasta on vanhempain hyvissä ajoissa valita ne toimialat ja urat, joille he lapsiaan aikovat, sillä ei ole paikallaan olla liian joustava tässä suhteessa ja jättää lasten itsensä päätettäväksi, mille alalle heillä on parhaiten taipumusta. Totta kylläkin on se, että jos lapsella on tavattomat lahjat ja taipumukset johonkin, niin on paras olla sekaantumatta hänen valintaansa. Mutta ylipäänsä kelpaa seuraava sääntö ohjeeksi tässä suhteessa: "Valitse se elämänala, mikä on kaikista edullisin, tottumus kyllä pian tekee sen miellyttäväksi ja siedettäväksi."

[1] Tässä huomautuksessa on paljo perää. Lapsia tulisi opettaa tekemään sitä, mikä on oikein sen itsensä vuoksi ja senvuoksi, että se on heidän velvollisuutensa, ja että heitä ei johdettaisi siihen itsekkääseen tyydytykseen, minkä tuottaa tietoa siitä, että on saavuttanut palkinnon, joka on jäänyt saamatta hänen tovereiltaan, ja pitämään itseään tovereitaan parempana. Maailmalle jouduttuaan heillä tulee olemaan tarpeeksi asti kilpailua, välttämätöntä ja pakollista.

AVIOLIITOSTA JA NAIMATTOMUUDESTA.

Jolla on vaimo ja lapsia, hänellä on pantti lunastettavana kohtalolta, sillä perhe on suurena haittana suuriin yrityksiin ryhdyttäessä, olkoonpa sitte kysymys kunniallisista toimista tai vallattomuudesta. Parhaat puuhut ja kansalle edullisimmat ovat lähteneet naimattomain tai lapsettomain miesten alotteesta, jotka sekä tunteisiin että omaisuuteen nähden ovat olleet liitossa yhteiskunnan kanssa ja tehneet sen perilliseksi. Itsestään selvä asia on se, että ne, joilla on lapsia, parhaiten huolehtivat tulevaisuudestaan, jonka suhteen he tietävät itsellään

olevan kalleimmat velvollisuudet täytettävänä. On sellaisia, jotka, vaikka elävätkin naimattomina, eivät ajattele itseään pitemmälle eivätkä mietiskele tulevaisuuttaan; ja sellaisiakin on, jotka käsittävät vaimon ja lapset pelkkinä menoerinä; vieläpä on sellaisiakin, rikkaita ja ahneita miehiä, jotka ylpeilevät lapsettomuudellaan, syystä että heitä mahdollisesti pidettäisiin rikkaampina senvuoksi. Mutta naimattomuuden tavallisimpana syynä on vapaudenrakkaus, vallankin muutamanlaisilla leikkisillä ja itseensä tyytyvillä luonteilla, jotka ovat tavattoman arkoja kaikellaisten rajotusten suhteen, niin että he melkein pitävät sukkanauhojaan ja vyötään siteinä ja kahleina. Naimattomat miehet ovat paraita ystäviä, paraita isäntiä, paraita palvelijoita, mutta eivät läheskään aina paraita alamaisia, sillä heidän on helppo päästä pakoon ja melkein kaikki pakolaiset ovatkin naimattomia miehiä. Kirkonmiehille (papeille) sopii naimattomuus hyvin, sillä armeliaisuus tuskin kastelee sellaista maapalaa, missä sen on ensin täytettävä kuoppa[1]. Yhdentekevää se on tuomareille ja virkamiehille, sillä jos he ovat lahjottavia ja helposti ostettavia, niin on heillä tavallisesti palvelija, joka on monin verroin pahempi kuin konsaan vaimo olisi. Mitä tulee sotilaihin, minä olen huomannut, että päälliköt kehotuspuheissaan useinkin terottavat miesten mieliin vaimoja ja lapsia; ja minä luulen, että avioliiton halveksiminen turkkilaisten keskuudessa tekee jo muutenkin raa'asta sotilaasta sitäkin alhaisemman. Epäilemättä vaimo ja lapset tulevat miehelle jonkillaiseksi humaniseksi kurivalvonnaksi; ja naimattomat miehet, vaikka he usein ovatkin taipuvaisempia hyväntekeväisyyteen, syystä että heillä ei ole niin paljo pakollisia menoja, silti toiselta puolen ovat karskimpia ja kovasydämisempiä sentähden, että heillä ei ole niin usein tilaisuutta osottaa hellyyttään. Ankaran vakavat luonteet, jotka noudattavat totuttuja tapoja, siten pysyen aina muuttumattomasti samallaisina, ovat ylimalkaan hyviä aviomiehiä, niinkuin sanotaan Odysseuksesta, että hän piti iäkäästä vaimoansa Penelopea kuolemattomuutta parempana, kun Calypso-jumalatar houkutteli häntä jäämään luokseen ja muuttumaan kuolemattomaksi. Siveät naiset ovat ylpeitä ja uppiniskaisia, tehden heidän siveytensä heidät ylpeiksi ja itserakkaiksi. Erinomaisena takeena vaimon sekä uskollisuudesta että siveydestä on se, että hän pitää miestään hyvin älykkäänä, jota hän ei tee koskaan, jos hän huomaa aviomiehessään mustasukkaisuutta. Vaimot ovat nuorten miesten rakastajattaria, keski-ikäisten seuralaisia ja vanhojen miesten hoitajattaria, niin että naimisiin-menolla voi olla omat syynsä kunakin ikäkautena. Mutta viisasten joukkoon on luettu se mies, joka vastasi seuraavalla tavalla, kun häneltä kysyttiin, milloin miehen olisi mentävä naimisiin: "Nuoren miehen ei vielä, vanhemman miehen ei koskaan." Usein sattuu, että pahoilla miehillä on erittäin hyvät vaimot, johtuneeko se sitte siitä, että he arvioivat ylen korkealle ne hyvät tuulet, joita joskus sattuu heidän miestensä elämässä, vaiko siitä, että sellaisten miesten vaimot ylpeilevät kärsivällisyydellään. Mutta järkähtämätön sääntö on se, että, jos nainen on joutunut pahalle miehelle omasta valinnastaan, vastoin ystävänsä hyväksymistä, niin hän varmasti tekee kaiken voitavansa asioiden järjestämiseksi parhain päin.

[1] Tässä tarkotetaan sitä, että jos papeilla on perheen elatukseen tarvittavain varojen hankkiminen huolenaan, niin heillä tuskin on keinoja tai halua hyväntekeväisyyden harjoittamiseen seurakuntalaistensa keskuudessa.

KATEUDESTA.

Ei mikään ihmismielen kiintymyksistä vaikuta niin lumoovasti ja tenhoovasti kuin rakkaus ja kateus; niihin kumpaankin liittyvät kiihkeät halut; ne ovat hetaat luomaan mielikuvia ja päähänpistoja, ja ne kuvastelevat silmissä, varsinkin niiden esineen ollessa saapuvilla. Niinpä kutsutaan kateutta raamatussa "pahaksi silmäksi"[1]; ja astrologit kutsuvat tähtien huonoja vaikutuksia pahoiksi katseiksi, niin että näyttää siltä kuin yleensä otaksuttaisiin kateuden vaikuttavan kadehdittuun henkilöön silmien välityksellä. Menevätpä eräät niin pitkälle, että väittävät huomanneensa kateen silmän iskun olevan tehoisimman silloin, kun henkilö, johon se suunnataan, on loistossa ja kunniassa, sillä se terottaa kateuden; ja sitäpaitsi sellaisina hetkinä kadehditun henkilön sisäinen olemus kohooa enemmän ulkoneviin ruumiinosiin ja siten kohtaa iskun.

[1] Vanhaan aikaan tämä käsitys oli sangen yleinen, ja roomalaiset yleensä pitivät mahdollisena, että kateen ihmisen silmä voisi vahingoittaa saapuvilla olevaa henkilöä, säteilemällä tähän kateuden myrkyä. Lordi Bacon tässä nähtävästi tarkottaa Markuksen 7: 21, 22: "Ihmisen sydäimestä käy ulos petos, irstaisuus ja pahat tarkotukset" (englanninkielellä "evil eye", "nurja silmä").

Mutta jättääksemme nämä merkillisyydet (jotka epäilemättä ovat miettimisen veroisia sopivassa tilaisuudessa), me siirrymme tutkimaan, millaiset henkilöt ovat taipuvaisia kadehtimaan toisia, millaisia henkilöitä enimmäkseen kadehditaan, ja mikä on erotus julkisen ja yksityisen kateuden välillä.

Sellainen ihminen, jolla itsellään ei ole yhtään hyvettä, poikkeuksetta kadehtii toisten hyveitä; sillä ihmisen mieli saa tyydytyksensä, joko omasta hyvyydestään tai toisten pahuudesta; ja se, jolta toinen puuttuu, jompikumpi näistä, hän pyrkii toiseen. Ja se, jolla ei ole toivoa saavuttaa toista hyveissä, koettaa päästä tämän tasalle, painamalla alas hänen pyrkimyksiään.

Vilkas ja utelias henkilö ylimalkaan on kateellinen, sillä liiallinen tieto toisten ihmisten asioista ei käy päinsä syystä siitä, että kaikki sellainen touhu ja huolenpito toisten ihmisten asioista voi vaikuttaa hänen omiin asioihinsa vahingoittavasti. Senvuoksi on välttämätöntä, että me katselemme toisten ihmisten asioita niinkuin yleisö teatterissa seuraa esityksiä näyttämöllä. Eikä liioin se, joka huolehtii vain omista seikoistaan, voi löytää paljo kadehdittavaa. Kateus näet on harhaileva intohimo, joka kuleksii pitkin kujia eikä viihdy kotona. Sellaiset ihmiset, jotka kärkkäästi pistävät nokkansa toisten asioihin, itse säännöllisesti ovat ilkeämielisiä.

Jalosukuiset miehet ovat huomattavasti kateellisia uusia miehiä, hiljakkoin aateloituja kohtaan, sillä välimatka on muuttunut. Siinä on jotakin sellaista ikäänkuin silmät pettäisivät, niin että kun toiset tulevat esille, niin he luulevat itse menevänsä takaperin.

Epämuotoiset henkilöt ja kuohilaat (eunukit) ja vanhukset ovat kateellisia, sillä se, joka ei kunnollisesti voi pitää huolta omista asioistaan, tekee kaiken voitavansa haitataksaan toisia, paitsi siinä tapauksessa, että sellaiset luonnon viat ovat sattuneet erittäin uljaalle ja sankarilliselle luonteelle, joka päättää kohottaa kunniaan nämä synnynnäiset puutteellisuutensa, jotta sanottaisiin "että eunukki tai rampa mies teki sellaisia mainetöitä", jotka ovat yhtä kuuluisia kuin ihmeet. Esimerkiksi tässä suhteessa kelpaa Narses,[1] joka oli eunukki, sekä Agesilaus ja Tamerlan,[2] jotka olivat rampoja.

[1] Narses oli Belisariuksen jälkeen Italian sotajoukkojen päällikkönä keisari Justinianuksen aikana, voittaen taistelussa goottien kuninkaan Totilan, joka oli vallottanut Rooman.

[2] Tamerlan eli Timur oli syntyisin Samarkandista, jonka maakunnan keisariksi hän valittiin. Hän vallotti Persian, Georgian ja Hindostanin, ja otti vangiksi turkkilaisten uljaan sulttaanin Bajasetin Angoran taistelussa v. 1402. Hänen valtakuntansa ulottui Irtish ja Volga joista Persian lahteen ja Ganges-virrasta Kreikan saaristoon asti. Varustautuessaan lähtemään valloitusretkelle Kiinaan, Tamerlan kuoli 70:nneellä ikävuodellaan v. 1405. Hän oli pitkä ja kookas mies vartaloltaan, mutta toinen käsi oli hervoton ja oikea puoli rampautunut.

Sama on sellaisten miesten laita, jotka kohoavat onnettomuuksien ja suurten vaikeuksien perästä, sillä he ovat omaan aikakauteensa suuttuneita miehiä, jotka pitävät toisten ihmisten vastoinkäymisiä omien kärsimystensä lunnaina.

Ne, jotka kevytmielisyydessään ja turhamaisuudessaan pyrkivät saavuttamaan erinomaisuutta liian monella alalla, ovat aina tavattoman kateellisia, sillä heillä on työtä puuttumatta, kun näet täytyy välttämättömästi olla niin, että heidät aina joku jollakin alalla voittaa. Sellainen oli m. m. keisari Hadrianus, joka katkerasti kadehti runoilijoita ja maalareita ja taiteilijoita muilla sellaisilla aloilla, joilla hän halusi saavuttaa mainetta.

Ja vihdoinkin läheiset sukulaiset ja virkatoverit sekä ne, jotka ovat kasvaneet yhdessä, ovat taipuvaisia kadehtimaan vertaisiaan, silloin kun nämä kohoavat virassa tai arvossa ylimalkaan, sillä sen kautta heidän omat pyrkimyksensä joutuvat moitittavaan valoon heidän omissa silmissään, se ikäänkuin osottelee heitä, muistuttaa entisiä suhteita heidän mieleensä, ja toisetkin sen verrattain paljo helpommin huomaavat. Onhan tietty asia, että kateus kasvaa kaksinkertaiseksi sellaisen henkilön suhteen, josta paljo puhutaan ja jonka maine on suuri. Kainin kateus veljeänsä Abelia kohtaan oli niin pahansuopaa ja katalata senvuoksi, että ketään ei ollut näkemässä, silloin kun hänen uhrinsa kelpasi paremmin kuin veljen uhri Näin paljo niistä, joilla on

taipumusta kateuteen.

Mitä tulee niihin, jotka suuremmassa tai pienemmässä määrässä joutuvat kateuden esineiksi, niin sellaisia ovat: Ensiksi henkilöt, jotka omaavat jaloja ominaisuuksia, eivät menestymisellään herätä erittäin paljo kateutta, sillä heidän onnensa näyttää ansaitulta, oikeutetulta; eikä kukaan kadehdikaa velan maksua, mutta pikemminkin palkkioita ja lahjoja. Ja taas kun ihminen vertaa itseänsä toisiin, herää hänessä aina kateutta, kun taas siellä, missä ei ole vertailun varaa, ei liioin ole kateutta. Niinpä kuninkaita kadehtivat vain kuninkaas. Kuitenkin on tarkoin huomattava, että ansiottomia ihmisiä kadehditaan enimmänsä juuri silloin, kun he tulevat esille, mutta aikaa voitain sellainen kateus helposti haihtuu, kun taas ansiokkaat ja hyvin arvokkaat henkilöt saavat osakseen enenevää kateutta sitä mukaa kuin heidän menestyksensä pitkittyy, sillä silloin näet heidän hyveillään ja ansioillaan, vaikkakin ne ovat pysyneet muuttumattomina, ei ole samaa väkettä; on kohonnut uusia miehiä, jotka sitä himmentävät.

Jalosukuisia henkilöitä kadehditaan vähemmän, kun he ylenevät, sillä asia ymmärretään niin, että heille ei ole tapahtunut muuta kuin oikeus ja kohtuus, heidän sukuperäänsä katsoen; sitäpaitsi se ei näytä lisäävän paljokaan heidän onnensa ja hyvinvointiansa. Ja kateus on niinkuin auringonsäteet, jotka paahtavat kuumemmin penkereistä ja jyrkästi kohoovaa maata kuin tasankoa; niinpä niitä, jotka ovat asteettain kohonneet, kadehditaan vähemmän kuin niitä, jotka ovat nousseet äkisti, yhdellä ainoalla hyppäyksellä.

Ne, jotka ovat maineensa ja kunniansa ansainneet laajoilla matkustuksilla, tai huolien ja suurien vaarojen kautta, joutuvat vähemmän kateuden esineiksi, sillä ihmiset arvelevat, että he ovat saaneet kunniaa vaivaustensa palkkiona ja säälivät heitä useinkin. Sääli, nähkääs, aina parantaa kateuden. Niinpä lienette huomanneet sen merkillisen seikan, että kaukonäköisimmät ja terävimmät politikoitsijat sekä valtion että yksityisen elämän aloilla hyvin usein valittelevat, miten muka heidän elämänsä on nurjaa, miten se on täynnä tukaluuksia; ei sillä, että se heistä todellisuudessa sellaiselta tuntuisi, vaan siten tylsyyttääkseen kateuden terää. Mutta tämä on totta ainoastaan sellaisten toimien suhteen, jotka on annettu henkilön suoritettavaksi, eikä sellaisten, mihin hän itse ryhtyy, sillä mikään ei lisää kateutta siinä määrässä kuin tarpeeton ja kunnianhimoinen (suurellinen) hommien ja toimialojen laajentaminen. Ja korkeaan virkamieheen nähden vähentää kateutta se, että hän pysyttää kaikki alemmat virkailijat paikoillaan ja oikeuksissaan, sillä silloin on niin monta varjostinta hänen ja kateuden välillä.

Ennen kaikkea joutuvat kateuden esineiksi ne, jotka ylpeästi ja röyhkeästi esiintymällä antavat menestyksensä ja suuruutensa näkyä, koskaan olematta täysin sellaisia, millaisina he esiintyvät, mutta kun he sitä ovat, tahtovat he näyttää, miten mahtavia he oikeastaan ovat, joko ulkonaisella loistolla ja komeudella, tai ilkkumalla kaikkea vastustusta ja kilpailua, jotavastoin älykkäät miehet ovat valmiit uhraamaan kateudelle, sallien joskus vallan tahallaan itseänsä loukattavan ja kohdeltavan röyhkeästi sellaisissa asioissa, jotka eivät heitä erityisesti liikuta. Kuitenkin on varmaa, että suuruus, jonka annetaan selvästi ja peittelemättä näkyä -- ilman julkeutta ja turhaa komeilua --, saa osakseen paljo vähemmän kateutta kuin jos se esiintyisi viekkaammassa ja ovelammassa muodossa, sillä niin menetellenhän ihminen vain kieltäytyy onnesta ja näyttää olevan tietoinen omasta arvottomuudestaan, joutuen avomielisyytensä kautta alttiiksi kateudelle. -- Niin päättelevät ihmiset ja kadehtivat häntä paljo vähemmän kuin muuten tekisivät.

Kuten alussa sanoimme, että nimittäin kateudessa ja kadehtimisessa on jonkillaista noituutta, niin eipä ole kateudelle liioin muuta parannuskeinoa kuin juuri taitat. Täytyy manata kirot ja siirtää ne jonkun toisen tilille. Ja siinä tarkoituksessa mahtavat henkilöt, nim. ymmärtäväisimmät heistä, aina hommaavat näyttämölle jonkun, johon suuntautuu se kateus, mikä muuten olisi tullut heidän osalleen. Siihen tarkoitukseen valitaan tavallisesti joku luottamusmies tai palvelija, joskus virkatoveri tai joku muu lähimpään ympäristöön kuuluva henkilö j.n.e. Ja siihen tarkoitukseen sopivia henkilöitä on aina tarjolla, huimapäisiä ja seikkailunhaluisia luonteita, jotka kilvan tarttuvat siihen, mahtia ja jotakin hommaamista saadakseen.

Mitä tulee julkiseen kateuteen, siihen, mikä kohtaa julkisuuden henkilöitä, niin siinä on jotakin hyvää, jotavastoin yksityisessä kateudessa ei ole mitään sellaista. Julkinen kadehtiminen näet on jonkillainen

ostrakismos[1], joka himmentää liian suuriksi ja mahtaviksi paisuvat miehet, siten ollen jonkillaisena muistutuksena suurille miehille pysyä asioissa.

[1] Hän tässä nähtävästi tarkoittaa ateenalaisten tapaa karkottaa ostrakismos-äänestyksellä maanpakoon tasavallan johtavia miehiä, jotta he eivät paisuisi liian mahtaviksi.

Tämänlainen kateus (envy) jota latinankielessä ilmaistaan sanalla "invidia", tunnetaan uudemmissa kielissä nimellä tyytymättömyys (discontentment), josta me tulemme puhumaan enemmän tuonnempana. Se on tauti valtiossa, samallinen kuin tartunta, sillä niinkuin tartunta leviää siihen, mikä on tervettä ja ehjää, samoin kateus, kun se on kerran saanut jalansijan valtiossa, solvaa ja häpäisee hallituksen paraimpia tekoja ja saattaa ne huonoon valoon. Sellaisessa tapauksessa ei niin ollen ole paljoakaan hyötyä siitä, että hallitus koettaa sovittaa menettelyään yleisesti hyväksyttäväksi, sillä se osottaa vain heikkoutta ja pelkoa, mikä vahingoittaa sitäkin enemmän, aivan niinkuin tarttuvat taudit, jotka nekin tarttuvat monin verroin helpommin siihen, joka niitä pelkää.

Tämä julkinen kateus näyttää suuntautuvan etupäässä korkeimpia viranomaisia ja ministereitä vastaan. Harvemmin sen esineiksi joutuvat kuninkaat ja valtiot itse. Mutta yleisenä sääntönä voimme pitää, että jos kateus ministeriä kohtaan on suuri, vaikka hänessä itsessään on siihen vähän syytä, tai jos valtion kaikkia ministereitä kadehditaan samalla lailla, silloin kateus (vaikkakin suloisesti) tarkoittaa itse valtiota. Tämä riittänee selostukseksi julkisesta kateudesta eli tyytymättömyydestä ja siitä, miten se eroaa yksityisestä kateudesta, mistä puhuttiin aluksi.

Olkoon yleensä sanottu, että, mitä kateuteen tulee, se on häikäilemättömin ja pitkittävin kaikista mielihaluista, sillä muut mielihalut näyttäytyvät vain tilapäisesti. Niinpä osuvatkin paikalleen sanat "Invidia festos dies nonagit", [1] sillä se on aina liikkeellä, tehden kiihotustyötään. Ja huomattava on niinkään se seikka, että kateus ja rakkaus saattavat kärsimyksiä sellaisellekin henkilölle, johon eivät pysty muut intohimot, sentähden että ne eivät ole niin pitkittäviä. Se onkin alhaisin mielihalu ja kurjin, jonka vuoksi se sopii hyvin perkeleelle omistettavaksi, jota kutsutaankin raamatussa "kateelliseksi mieheksi, joka tuli yöllä ja kylvi ohdakkeita nisujen sekaan". Kateus näet aina vaikuttaa salaa ja pimeässä, hyvien asioiden vahingoittamiseksi, joita nisulla tarkotetaan tuossa vertauksessa.

[1] "Kateus ei pidä juhlapäiviä".

RAKKAUDESTA.

Näyttämö on suuremmissa kiitollisuuden velassa rakkaudelle kuin ihmisen elämä, sillä mitä näyttämöön ja näytelmiin tulee, niin rakkaus on myötäänsä huvinäytelmien ja silloin tällöin murhenäytelmien aiheena; mutta elämässä se saa aikaan paljon pahennusta, muistuttaen milloin vienoa Sireniä, milloin Raivottaria. On huomattava, että suurten ja mainehikkaitten henkilöitten joukossa vanhalla enempää kuin uudellakaan ajalla ei ole yhtään ainoata, joka olisi ollut hurjuuteen asti rakastunut, mikä on omansa osottamaan, että suuret henget ja suuret asiat pysyttelevät erillään tästä heikosta intohimosta. Tästä säännöstä tekevät sentään poikkeuksen Marcus Antonius, Rooman vallan toisen puolen hallitsija, ja Appius Claudius, [1] decemviri ja lainsäätävä, joista edellinen tosin oli hekumoitsija ja liiallisuuden mies, mutta jälkimmäinen sitävastoin oli ankara järjen mies. Niin että näyttää siltä, joskin harvoin, että rakkaus pääsee tunkeutumaan, ei ainoastaan avoimeen sydämeen, vaan myöskin hyvin varustettuun, jollei sen suhteen olla hyvin varuillaan. Epicurus lausui seuraavat epäonnistuneet sanat: "Satis magnum alter alteri theatrum sumus" [2], ikäänkuin jos ihmisen, joka on luotu mietiskelemään ja tutkimaan taivasta ja kaikkea jaloa ja ylevää, pitäisi polvistua pienen epäjumalan edessä ja alistua -- joskaan ei suunsa orjaksi, niinkuin eläimet --, niin toki silmänsä vallittavaksi, silmän, joka annettiin korkeampia tarkoituksia varten. Tämän intohimon liiallisuus on hämmästyttävä samoin kuin sekin, miten se uhmaille muuttaa luonnolliset suhteet ja hymyilee yleisesti tunnustetuille arvoille, niin että loppumaton hyppeleminen toisesta liiallisuudesta toiseen ei somista mitään muuta niin hyvin kuin juuri rakkautta. Eikä tämä suinkaan ole pelkkää sanahelinää. Niinpä on seuraava lause erittäin sattuva, nim. "että

suurin imartelija, jonka kanssa pikku-imartelijat ovat tuttavuussuhteissa, on ihminen itse". Mutta rakastunut varmasti vie tässäkin suhteessa voiton, sillä ei kopeinkaan mies ole niin hyvissä luuloissa itsestään kuin rakastaja rakastetustaan. Siksi pä sattuvatkin näppärästi sanat: "Ei voi samalla kertaa rakastaa ja olla järkevää." Ja tämän heikkouden huomaa, paitsi syrjäiset, myöskin se, jota rakastetaan, lukuun ottamatta niitä tapauksia, joissa rakkaus on molemminpuolista. Sääntönä näet on, että rakkaus tulee aina korvatuksi eli vastatuksi, joko sitte vastarakkauksella tai sisällisellä ja salaisella inholla, jota suuremmalla syyllä ihmisten tulisi karttaa tätä intohimoa, joka kaiken muun lisäksi menettää itsensä. Mitä tulee niihin muihin vahinkoihin, niin antaa siitä sattuvan arvauksen Ovidius Parisista ja Helenasta puhuessaan, kun hän sanoo: "Hän, joka valitsi Helenan, suostui luopumaan Junon ja Pallaan antimista", sillä todellakin se, joka pitää rakkauden tunteita liian suuressa arvossa, luopuu sekä rikkauksista että viisaudesta. Tämä intohimo tulvii juuri heikkouden hetkinä, suuren menestyksen ja suurten vastoinkäymisten hetkinä, vaikka tätä viimeksimainittua suhdetta harvemmin huomataan. Sekä menestys että vastoinkäyminen sytyttävät rakkautta ja tulistuttavat sitä, siten osottaen, että se on hupsuuden lapsi. Paraiten menettelevät ne, jotka eivät voi vastustaa rakkautta, pakottamalla sen pysymään aisoissa sekä erottamalla sen kokonaan elämän vakavista toimista ja tehtävistä, sillä jos se kerrankaan saa jalansijaa jokapäiväisen elämän toimissa, niin saattaa se helposti aikaansaada rettelöitä ja vaikuttaa sen, että säännöllisimmätkin henkilöt eivät pysy uskollisina päämäärilleen. Miten lienee, mutta sotilaat ovat herkkiä rakkaudelle; minusta tuntuu, että se johtuu samasta syystä kuin sekin, että he ovat hetaita viinille, sillä vaarat tavallisesti vaativat huvituksia palkakseen. Ihmisluonnossa on salainen sisällinen taipumus rakkauteen toisia ihmisiä kohtaan, joka -- jollei sitä tuhlata jollekulle tai muutamille harvoille -- muodostuu laajaperäiseksi ihmisrakkaudeksi, tehden ihmisistä humanisia ja hyväsydämisiksi, jollaisia usein tapaa luostariveljien keskuudessa. Aviollinen rakkaus luo ihmiskunnan, ystävällinen rakkaus jalostaa sen, mutta irstas rakkaus turmelee ja alentaa sen.

[1] Hän rakasti kohtuuttomuuteen asti Virginiaa, Virginiuksen tytärtä, jonka hänen isänsä surmasi estääkseen häntä joutumasta Claudiuksen himojen uhriksi. Tämä tapaus vei decemvirin perikatoon, ja kerran oli raivostunut kansa vähällä polttaa Claudiuksen ja Virginian elävinä. Claudius oli muitten mukana laatimassa sitä lakikokoelmaa, joka tunnetaan nimellä "Kahdentoista taulun lait".

[2] "Meillä on toinen toisessamme riittävästi tutkimisen aihetta." Kuitenkin Pope on samaa mieltä kuin Epicurus, tästä Baconin moittivasta arvostelusta huolimatta:

"Siis tunne itsesi, eläkö lähde Jumalata seulomaan; Tutkia ihmisyyttä sopii ihmisen."

Ihmisestä (Popen Essays-teoksesta).

Ja todellakin Bacon näyttää erehtyneen näiden Epicuruksen sanojen suhteen, joilla ei tarkoteta, että ihmistä on tarkastettava ainoastaan ruumiillisilla silmillä, vaan että hän soveltuu myöskin sisäisen hengen tutkimusesineeksi.

HUOMATTAVASTA ASEMASTA.

Korkeissa asemissa olevat miehet ovat kolminkertaisia palvelijoita -- hallitsijan tai valtion palvelijoita, maineen palvelijoita ja virkatehtävänsä palvelijoita, siihen katsoen, että heillä ei ole vapautta, ei persoonansa, toimensa eikä aikansa suhteen. Se on omituinen halu, joka etsii valtaa kadottaakseen vapautensa; tai pyrkii vallitsemaan toisia kadottaakseen valtansa oman itsensä suhteen. Korkeaan asemaan kohoaminen on työlästä; ja vaivan kautta ihmiset tulevat vielä suurempaan vaivaan. Ja sangen usein se on kaiken muun lisäksi alhaista, niin että usein ihmiset kulkevat arvottomia teitä arvoasemiin. Paikallaan seisovan jalka helposti luiskahtaa, ja peräytyminen merkitsee alas putoamista joko kohtisuoraan tai ainakin kaaressa, mutta ikävää se on kumpaisessakin tapauksessa: "Cum non sis qui fueris, non esse cur velis vivere." [1] Sellainen on elämä, että ihminen ei voi vetäytyä syrjään milloin haluaa, eikä toiselta puolen tahdo silloin, kun olisi siihen syytä, vaan vielä vanhoillaankin ankaran tarkasti noudattavat salaperäisyyttä, mikä edellyttää piilottelemista. Heitä voisi verrata kylän vanhuksiin, jotka aina vaan haluavat istuskella kadunpuoleisella, portaalla, vaikka he siten

saattavat vanhuuden pilkan esineeksi. Mahtavain miesten täytyy lainata toisten ihmisten mielipide, jos mielivät päästä siihen käsitykseen, että he ovat onnellisia, sillä jos he päättelivät omien tunteittensa mukaan, eivät he mitään sellaista löydä itsestään. Mutta jos he ajattelevat itsestään samaa kuin toiset ihmiset ajattelevat heistä ja että toiset ihmiset hartaasti haluaisivat olla sitä, mitä he ovat, silloin he ovat onnellisia -- maailman edessä, jos niin sanoisimme, jotavastoin he omassa mielessään ehkä tuntevat kaikkea muuta mutta eivät onnea, sillä he ensiksi löytävät omat surunsa ja kärsimyksensä, jos kohtakin viimeksi huomaavat omat vikansa. Varmaa on, että isoiset ja mahtavat miehet ovat vieraita itselleen ja suurissa asioissa puuhaillessaan heiltä ei liikene aikaa huolehtimaan terveydestään, ruumiinsa enempiä kuin henkensäkään terveydestä. "Illi mors gravis incubat qui notus nimis omnibus, ignotus moritur sibi." [2] Korkeassa asemassa olevalla on tilaisuus tehdä sekä hyvää että paha, joista juuri jälkimmäinen on hänen kirouksensa, sillä mitä pahaan tulee, niin mahdollisimman paras suhde on olla tahtomatta sitä, siis haluttomuus pahaan, ja lähinnä paras on olla voimaton, kykenemätön sitä tekemään. Mutta oikein ja paikallaan on pyrkiä vaikutusvaltaiseen asemaan, voidakseen sieltä käsin tehdä hyvää. Sillä hyvät ajatukset, vaikkakin ne kelpaavat Jumalalle, eivät ihmisiin nähden ole paljoa parempia kuin hyvät unet, paitsi jos ne pannaan käytäntöön. Ja sitä ei voi huomattavammassa määrässä tehdä ilman voimaa ja vaikutusvaltaista asemaa, jotka ovat tässä suhteessa välttämättömiä edellytyksiä. Ansiot ja hyvät työt kelpaavat ihmisen pyrkimysten päämääräksi, ja tietoisuus siitä takaa ihmiselle levon ja rauhan. Sillä koska ihminen voi olla osanottajana Jumalan teatterissa, niin voi hän niinkään ottaa osaa Jumalan lepoon. "Et conversus Deus, ut aspiceret opera, quae fecerunt manus suae, vidit quod omnia essent bona nimis" [3]. Ja niin tuli sapatti.

[1] Koskapa et ole sitä, mitä olit, sinulla ei ole syytä toivoa eläväsi edelleen.

[2] Kuolema painaa raskaasti sitä, jonka kaikki muut tuntevat, mutta joka kuolee tuntematta itseään.

[3] "Ja Jumala katsoi tekojansa, joita Hänen kätensä olivat tehneet, ja hän näki, että kaikki oli hyvin." 1 Mos. 1. 31.

Virkavelvollisuuksia täyttäessäsi käytä paraita esimerkkejä hyväksesi, sillä jäljittelemisessä on paljo hyvää opittavana. Ja jonkun ajan kuluttua, ala seurata omaa esimerkkiäsi sekä tutki itseäsi tarkoin, saadaksesi selville, teitkö paraiten ensimmäisellä kerralla. Eläkä liioin laiminlyö niiden esimerkkiä, jotka ovat huonosti käyttäytyneet samassa virassa, ei niin, että sinä heidän muistollaan imartelisit itseäsi, vaan että sen johdolla oppisit paremmin tietämään, mitä sinun on vältettävä. Niinpä tee uudistuksia ja korjauksia kerskailematta ja häpäisemättä entisiä aikoja ja henkilöitä. On otettava tarkoin huomioon, että hyvien esimerkkien luominen on yhtä arvokasta kuin niiden seuraaminenkin. Seuraa asioita niiden alkujuuriin saakka ja tarkasta, missä ja miten ne ovat rappeutuneet. Mutta kysy sentään neuvoa molemmilta ajoilta, menneeltä ajalta, mikä on parasta, ja myöhemmältä ajalta, mikä on sopivinta. Pyri säännöllisyyteen toiminnassasi, jotta ihmiset tietäisivät jo edeltäpäin sen, mitä heillä on syytä odottaa; mutta, elä ole liian positiivinen ja ehdoton päätöksissäsi, ja selitä kantasi hyvin silloin, kun teet poikkeuksen varsinaisesta säännöstäsi. Pidä kiinni virkasi oikeuksista, mutta elä herätä kysymyksiä, joita ratkaistaessa täytyisi vedota lakiin. Koeta, mikäli mahdollista, saavuttaa oikeutesi hiljaisuudessa ja de facto [1]. Niinikään ylläpidä alaistesi virastojen oikeuksia, ja ajattele, että on kunniakkaampaa ohjata asioiden menoa kuin olla itse käsin kaikissa. Pyydä ja ota vastaan apua ja neuvoja, mitkä soveltuvat sinun virkatehtäviisi, eläkä karkota luotasi tunkeilijoina sellaisia, jotka tuovat sinulle tietoja, vaan ota heitä runsaasti vastaan.

[1] Niinkuin konsanaankin itsestään selvät asiat.

Viranomaisten väärinkäytökset ovat pääasiallisesti neljää lajia: laiminlyömiset, lahjottavuus, työkeä esiintyminen ja liian helppo luoksepääsy. Oltakoon täsmällisiä määräaikojen suhteen; vietäköön perille asti se, mikä on käsillä, elköönkä tehtäkö keskeytystä asiallisissa toimissa ja tehtävissä, jollei se ole välttämätöntä. Mitä tulee lahjomisiin, niin elä ainoastaan sido omia ja palvelijoihisi käsiä lahjomisia vastaan, vaan pidätä myöskin anojain kädet tarjoomasta lahjuksia. Vilpittömyys ja suoruus käytännössä saa aikaan edellisen, mutta julkisesti julistettu ja vakuutettu vilpittömyys, jonka yhteydessä ilmaistaan hyvin räikeällä tavalla inho

lahjomisia vastaan, aiheuttaa lahjomisyriytyksiä. Ja paras on välttää sekä itse vika että sellainen epäluulo. Jokainen, joka on vaihtelevainen ja muuttuu huomattavassa määrässä ilman huomattavaa syytä, saattaa itsensä epäluulonalaiseksi lahjusten ottamisesta. Senpä vuoksi aina, kun muutat mielipiteesi tai suuntasi, ilmaise se selvästi ja tee tunnetuksi ynnä ne syyt, mitkä saivat sen aikaan, eläkä yritäkään salata sitä. Palvelijaa tai suosikkia, joka on hyvin läheinen, ilman mitään näkyvää ansiota, yleisesti pidetään välikätenä, joka toimittaa lahjukset määräpaikkaansa. Mitä tulee työkeään esiintymiseen, herätetään sillä tarpeetonta tyytymättömyyttä, sillä: ankaruus siittää pelkoa, mutta työkeys vihaa. Niinpä esim. virallisten nuhteitten tulisi aina olla vakavia, mutta ei pilkallisia. Mitä tulee liian suureen taipuvaisuuteen, on se pahempi kuin lahjusten ottaminen, sillä lahjat tulevat kysymykseen verrattain harvoin; mutta jos suosion kosimiset ja joutavat kunnianosotukset johtavat ihmistä, niin ei hän pääse niistä koskaan erilleen. Salomo sanoi, että sellainen mies, joka erityisellä suosiollisuudella kiintyy johonkin tuntemattomaan henkilöön, antaa lahjoja itsensä leipäpalasella.

Erinomaisen sattuva on se vanhojen kreikkalaisten sana, että asema osottaa mikä mies on miehiään. Ja se paljastaa sekä hyvät että pahat. "Omnium consensu, capax imperii, nisi imperasset", sanoo Tacitus Galbasta;[1] mutta Vespasianuksesta[2] hän sanoi: "Solus imperantium, Vespasianus mutatus in melius." Tosin edellisen suhteen tarkotetaan pystyväisyyttä ja jälkimmäisen suhteen tapoja ja tunne-elämän suhteita. Se, että kunnia ja maine parantaa sen tapoja ja siveellistä olemusta, jonka osalle se tulee, on jalon ja ylevän mielen varma merkki. Sillä kunnia näet on, tai sen ainakin tulisi olla, hyveitten varsinainen olinpaikka. Aivan niin kuin esineet luonnossa rajulla liikkeellä pyrkivät lepoasemiinsa ja niihin päästyään tyyntyvät, samoin hyve pyrkivän mielen kannustamana on raju, mutta tarkotuksensa saavutettuaan tyyni ja rauhallinen.

[1] "Kaikkien mielestä hän olisi ollut hyvä hallitsija, jollei hän olisi koskaan hallinnut." -- Servius Sulpicius Galba, Rooman sotajoukkojen päällikkö Saksassa ja Espanjassa, nousi kapinaan keisari Neroa vastaan v. 68 j. Kr. Nero surmasi itsensä ja Galba julistettiin keisariksi, mutta ennen pitkää hän jättäytyi kokonaan suosikkiansa ohjattavaksi, kukistettiin ja murhattiin.

[2] "Vespasianus oli keisareista ainoa, joka muuttui paremmaksi valtaistuimelle nousemisensa perästä". Vespasianus oli syntynyt v. 9 j. Kr. ja tuli keisariksi v. 69.

Korkeaan asemaan nouseminen tapahtuu kiertoportaita pitkin; ja tärkeätä on nousussa olevalle miehelle osata päättää, mille puolelle milloinkin on edullisinta asettua. Ja yhtä tärkeätä on tasapainon lakien tunteminen sille, joka jo on saavuttanut sellaisen aseman.

Käytä edeltäjäsi muistoa oikein ja hellävaroen, sillä jollet sitä tee, karttuu siitä sinulle velka, joka tulee varmasti maksettavaksi sinun erottuasi. Jos sinulla on virkatovereita, pidä heitä arvossa, ja kunnioita heitä vierailullasi silloin, kun heillä on vähimmän syytä odottaa sellaista kunnianosotusta. Yksityisessä keskustelussa varo olemasta karkäs tekemään viittauksia virka-asemaasi, vaan pikemminkin esiinny niin, että ihmiset sanovat: "Virastossa ollessaan hän on vallan toinen mies."

JULKEUDESTA JA HÄIKÄILEMÄTTÖMYYDESTÄ.

Seuraavat sanat, vaikka löydämmekin ne alkeiskoulujen lukukirjoista, ovat kyllin merkilliset mielevänkin miehen mieltä: Demostheneelta kysyttiin, mikä on puhujan tärkein ominaisuus? Johon hän vastasi: Näytteleminen. Entä sitte? Näytteleminen. Ja sitte? Näytteleminen. Ja niin sanoi mies, joka sen paraiten tiesi, ja jolle itselleen luonto ei ollut suonut mitään edellytyksiä siinä taidossa, missä hän saavutti mestaruuden. Merkillistä, että puhujassa tuo puoli, joka koskee vain ulkokuorta, ollen oikeammin näyttelijän taito, arvioidaan niin paljo yläpuolelle noiden muitten jalojen lahjojen, joihin kuuluu aineen käsittelemisen taito, lausuntataito y. m., mennäänpä miltei niin pitkälle, että syrjäytetään kaikki muut puolet, ikäänkuin jos se yksinään olisi kaikki kaikessa. Mutta siihen on olemassa selvä syy. Ihmisluonnossa yleensä on enemmän narrimaisuutta kuin järkevyyttä, josta johtuu, että ne ominaisuudet ja kyvyt ovat vaikuttavimpia ja tulevat helpoimmin huomatuiksi, jotka koskettavat ihmisluonnon narrimaiseen puoleen. Ja merkillisesti samallinen on häikäilemättömän rohkeuden laita muillakin elämän aloilla. Sen käyttäminen on aina edullista; sillä on aina

kantavuutta; sitä tarvitaan ja sitä käytetään ensimmäiseksi, toiseksi ja kolmanneksi. Ja kuitenkin häikäilemätön varmuus ja rohkeus on tietämättömyyden ja kaiken alhaisen lapsi, paljo huonompi kaikkia muita ominaisuuksia. Mutta siitä huolimatta se lumoo ja sitoo sekä kädet että jalat sellaisilta, joilla on pintapuolinen arvostelukyky tai joilta puuttuu rohkeus, ihmisen vahvimmat puolet. Niin, ja vieläpä se vallitsee mieleviäkin miehiä heikkoina hetkinä. Siksipä se onkin tehnyt ihmeitä kansanvaltaisissa valtioissa, mutta verrattain paljo vähemmän siellä, missä hallitsevat senatit ja ruhtinaat. Ja huomattava on, että häikäilemätön rohkeus on vaikuttavimmillaan silloin, kun sellainen henkilö astuu näyttämölle ja ryhtyy toimeen sekä kohta sen jälkeen, sillä häikäilemätön rohkeus on huono lupauksensa pitäjä.

Samoin kuin on puoskareita ruumiin parantajain joukossa, samoin on sellaisia tarjolla valtiolaitoksen suhteen, sellaisia miehiä, jotka ovat onnistuneet hyvin joissakin suurissa parannusyrityksissä, mutta joilta puuttuu tietopuolisia edellytyksiä ja jotka senvuoksi eivät pysty pitkittämään. Ja hyvin usein tapahtuu, että häikäilemättömät miehet tekevät Muhametin ihmeen. Muhamet näet sai kansan uskomaan, että hän voi käskää vuoren luoksensa ja sen huipulta lukea rukouksia niiden puolesta, jotka olivat ruvenneet noudattamaan hänen lakiansa. Kansa kokoontui; Muhamet kutsui vuorta tulemaan luoksensa useampaan kertaan; ja kun vuori ei lähtenytäkään liikkeelle, ei hän siitä vähääkään nolostunut, vaan sanoi tyynesti: "Jollei vuori tule Muhametin luo, niin Muhamet menee vuoren luo." Niinpä tällaiset ihmisetkin, kun he häpeällisesti jättävät suuret lupauksensa täyttämättä, jos he ovat täysin häikäilemättömiä, sivuuttavat koko asian niinkuin minkäkin vähäpätöisen jutun, kääntävät selkensä eivätkä vaivaa sillä itseään sen koommin.

Ihmisille, jotka omaavat suuren arvostelukyvyn, ovat häikäilemättömät henkilöt leikintekoa; vieläpä kaikista jokapäiväisimmänkin ihmisen silmä näkee heissä jotakin nurinkurista. Sillä jos houkkamaisuus on naurun asia, niin ei ole epäilemistäkään, ettei häikäilemättömyys liioin ole vailla houkkamaisuutta. Erittäinkin on huvittavaa nähdä, kun sellainen häikäilemättömän rohkea ja ryhdikäs henkilö on hämillään eli menettänyt tavallisen tasapainonsa, sillä se kokonaan herpasee hänen kasvopirteensä ja luo niihin puutuneen ilmeen. Eikä toisin voi ollakaan, sillä pahasti nolostuessaankin muut ihmiset sentään hengittävät, mutta häikäilemättömiltä henkilöiltä sellaisissa tapauksissa henki kokonaan salpautuu, he ovat niinkuin shakkipelissä kuningas silloin, kun se on joutunut sellaiseen piiritystilaan, että sillä ei ole pääsyä minnekään, ilman että peli kuitenkin sen kautta muuttuu. Mutta tämä näkökohta ehkä sopisi paremmin satiiriseen esitykseen kuin vakavaan tutkimukseen.

Tarkoin huomattava seikka on se, että häikäilemättömyys on aina sokea, sillä se ei näe vaaroja ja ikävyyksiä. Sentähden se onkin huono harkitsija, mutta hyvä toimitsija. Niin että häikäilemättömät henkilöt ovat paraiten paikallaan siellä, missä he eivät päämiehinä ohjaile, vaan ovat toisten käskettävinä. Sillä suunnitelmien laatijoille on vaarojen näkeminen tärkeätä, mutta täytäntöönpanijoitten on parempi olla niitä näkemättä, paitsi milloin ne ovat kovin suuria.

HYVYYDESTÄ JA LUONTEEN HYVYYDESTÄ.

Minä tarkoitan hyvyydellä sitä, mikä koskee ihmisten hyvää, eli sitä, mitä kreikkalaiset sanoivat "filanthropiaksi"; ja sana humanisuus (ystävällisyys, ihmisyyys) on jossakin määrin riittämätön sitä tulkitsemaan. Hyvyyttä minä nimitän tottumukseksi ja luonteen hyvyyttä taipumukseksi. Se on ihmismielen kaikista avuista ja hyveistä korkein, ollen jumalallinen ominaisuus; ja ilman sitä ihminen on kiusottava, ilkivaltainen, viheliäinen olento, ei syöpäläisiä parempi. Hyvyys vastaa sitä, mitä jumaluusoppineet tarkottavat kristillisen rakkauden hyveellä, ja se ei salli muuta hairahdusta paitsi liiallisuutta, hyvyiden ylellisyyttä.

Vallanhimo liiallisuudessaan aiheutti enkelien lankeemuksen; tiedonhalu liiallisuudessaan aikaan sai ihmisen lankeemuksen; mutta hyvydessä ei liiallisuus voi tulla kysymyksenkään; se ei saata vaaraan ei enkeliä eikä ihmistä. Taipumus hyvyteen on painunut syvälle ihmisluontoon, niin että jos se ei suuntaannu ihmisiä kohtaan, niin se kiintyy muihin eläviin olentoihin, niinkuin näemme turkkilaisista, jotka, niin julmia ihmisiä kuin ovatkin, kohtelevat eläimiä sangen hellästi ja antavat almuja koirille ja linnuille. Ja Busbechius[1] kertoo,

että eräs kristitty poika oli vähällä joutua kivitettäväksi Konstantinopolissa senvuoksi, että hän läheisellä suolla oli sitonut kiinni muutaman pitkänokkaisen linnun nokan.

[1] Augier Chislain de Busbecq (lat. nimi Busbechius), kuuluisa valtiomies ja Rumanian kuninkaan lähettiläs sulttaanin hovissa, syntyi v. 1522; kirjotti Turkin keisarikunnan historian, joka käännettiin kaikille Euroopan kielille.

Tietysti voidaan tämän hyvyden eli rakkauden hyveen harjoittamisessa hairahtuakin ja mennä harhaan. Italialaisilla on tällainen, vähemmän miellyttävältä kuuluva sananlasku: "Tanto buon che val niente" -- niin hyvä, ettei kelpaa mihinkään. Ja muudan Italian oppineimpia miehiä, Nicolo Machiavelli[1], meni niin pitkälle, että melkein suoraan lausui, että kristinuskon on jättänyt hyvät miehet ryöstösaaliina niiden käsiin, jotka ovat tyrannimaisia ja valheellisia. Ja hän puhui näin senvuoksi, että todellakaan ei ole olemassa lakia, tai lakia tai mielipidettä, joka olisi siinä määrin pannut painoa uhraavaiselle hyvydelle kuin tekee kristillinen kirkko. Senvuoksi, välttääkseen sekä häväistyksen että vaaran, on parasta ottaa selkoa sellaisen oivallisen harrastuksen varjopuolista.

[1] Firenzalainen valtiomies. Hän kirjotti selityksiä Liviuksen Rooman historian ensimmäisestä osasta tullen sen kautta kuuluisaksi vapaamielisistä ajatuksista sekä asiallisista ja selvistä johtopäätöksistään. Tätä teosta seurasi maailman mainio tutkielma "Il Principe" (Ruhtinas) -- jossa hänen suosijansa Caesar Borgia oli hänen kuvaamansa mallikelpoinen ruhtinas. Koko tämän kirjan yksinomaisena tarkotusperänä on esittää ne keinot, joiden avulla voi säilyttää valtansa ja asemansa, olipa sen sitte saavuttanut miten hyvänsä. Mutta vielä ei varmuudella tunneta Machiavellin vaikuttimia eikä tämän kirjan varsinaista tarkotusta -- jonka monet arvelevat olleen niiden katalain oppien ja periaatteiden paljastaminen, jotka kirjottaja on hyväksyvinään. M. kuoli v. 1527 suuressa köyhydessä.

Harrasta toisten ihmisten hyvää, mutta elä silmänpalvelijan lailla äläkä heidän milloin minkinlaisten päähänpistojensa mukaan, sillä se on liikanaista herkkyyttä eli pehmeyttä. Eläkä liioin anna jalokiveä kukolle, joka olisi ollut hyvillään ja onnellisempi, jos olisit hänelle antanut ohranjyvän. Suuri viisaus piilee siinä Jumalan esimerkissä, mikä meille tässä suhteessa tarjoutuu ohjeeksi, nim. että "Hän lähettää säteensä ja sallii aurinkonsa paistaa hyvälle niinkuin pahollekin"; mutta Hän ei sada rikkauksia eikä säteile kunniaa ja suuria hengenlahjoja kaikille yhtä paljo. Yleiset tarpeet kuuluvat kaikille, mutta merkillisemmät antimet vain valituille. Niinikään varo, että mallin mukaan jotakin tehdessäsi myöskin mallia tarkoin noudatat, sillä jumaluus on asettanut meihin itseemme kohdistuvan rakkauden malliksi eli kaavaksi, jonka mukaiseksi meidän rakkautemme lähimmäisiämme kohtaan tulee muodostua. "Myy kaikki, mitä sinulla on, ja anna köyhille ja seuraa minua[1];" mutta elä myy kaikkea, mitä sinulla on jollet tule ja seuraa minua, s.o. jollei sinulla ole tiedossasi sellaista kutsumusta, missä sinä voit tehdä yhtä paljo hyvää vähillä kuin suurillakin varoilla, sillä muuten käy niin, että paisuttamalla virtoja sinä kuivaat lähteet.

[1] Vapahtajan sanat "rikkaalle nuorukaiselle." -- Mark. 10: 21.

Mutta paitsi sellaista totunnaista hyvyttä, mikä perustuu ihmisen oikeudentuntoon, on muutamissa ihmisissä, yksinpä luonnossakin, taipumus hyvään; samoinkuin toiselta puolen on olemassa luontainen häijyys, sillä on olemassa sellaisiakin, jotka luonnossaan eivät toivo eivätkä harrasta lähimmäisensä hyvää. Lievempi laji häijyyttä ilmenee pelkkänä äkäisyytenä, uppiniskaisuutena, riidanhaluna, tielletulemattomuutena, tai muuna sellaisena; mutta syvällisempi laji sensijaan muodostuu kateudeksi ja jatkuvaksi ilkeydeksi. Sellaiset ihmiset ovat ikäänkuin omassa elementissään onnettomuuksien kohdatessa toisia ihmisiä, ollen aina lisäämässä heidän onnettomuuttaan, jos se suinkin on heille mahdollista. He eivät ole niin hyviä ja jalomielisiä kuin ne koirat, jotka nuolivat Latsaruksen haavoja, vaan sopii heitä verrata kärpäsiin, jotka surisevat makupalansa vaiheilla. Ihmisvihollisuus saattaa heidät syöksemään ihmisiä epätoivoon, ajattelemaan sopivata oksaa ilman että heillä koskaan on tarjottavana tarkotukseen sopivaa puuta puistossaan, niinkuin Timonilla oli[1]. Sellaiset mielipiteet ovat ihmisluonteen suurimpia erehdyksiä, mutta silti juuri sellaisia taipumuksia omaavista luonteista enimmäkseen sukeutuvat suuret politikot, niinkuin puu, joka on varreltaan kasvettunut taivutetun

polven muotoiseksi, soveltuu mainiosti emäpuuksi alukseen, jolle keinuminen ja huojuminen on ominaista, mutta ei rakennushirreksi taloon, jonka on seistävä vakavasti asemillaan.

[1] Timon Atenalainen, jolla nimellä Shakespeare esittää hänet samannimisessä näytelmässään, tunnetaan "Misanthropin", ihmisvihaajan, liikanimellä. Hänen hengenheimolaisensa ja toverinsa oli filosofi Apemantus, eräs toinen atenalainen, jolla oli samallaiset käsitykset ihmisistä ylipäänsä. Timon oli suosivinaan niinkään Alkibiadesta, jonka hän aavisti vielä jonakin päivänä syöksevän perikatoon isänmaansa. Kerran hän yleisessä kansankokouksessa sanoi, että hänellä on puistossaan viikunapuu, jonka oksaan moni kunnan kansalainen on hirttänyt itsensä, mutta että hänen muka täytyy nyt hakata tuo merkillinen puu poikki, hän kun käy rakentamaan sille paikalle, ja sen vuoksi kehottaa kaikkia sellaisia, jotka haluavat käyttää tilaisuutta hyväkseen, kiiruhtamaan, ennenkuin se on myöhäistä.

Hyvyyden merkkejä ja ominaisuuksia on useammanlaisia. Jos joku on sydämellinen ja kohtelias muukalaisille, osottaa se, että hän on maailman kansalainen ja että hänen sydämensä ei ole emämaasta erillään oleva saari, vaan samaa yhtenäistä mannerta. Jos hän ottaa osaa toisten suruihin, osottaa se, että hänen sydämensä on sen jalon puun kaltainen, joka haavottuu itse antaessaan palsaminsa[1]. Jos hän helposti antaa anteeksi ja unohtaa loukkaukset, osottaa se, että hänen mielensä on loukkaantumisien yläpuolella, niin että häntä ei voi haavottaa. Jos hän on kiitollinen pienimmistäkin ystävydenosotuksista, on se omansa osottamaan, että hän punnitsee ihmisten mieliä eikä niitä runsaita antimia, mitä he yltäkylläisyydessään jakelevat. Mutta ennen kaikkea, jos hän on yhtä täydellinen kuin pyhä Paavali, niin että haluaisi olla Kristuksen lähettämänä sijaisuhrina veljiensä vapahtamiseksi, niin kuvastaa se jumalallista luonnetta ja jonkillaista samankaltaisuutta Kristuksen kanssa.

[1] Mirhamipuu.

AATELUUDESTA.

Me tulemme puhumaan jalosukuisuudesta, ensiksi erityisenä säätyluokkana valtiossa, ja sitte myöskin erityisten henkilöiden sukuuhteena. Sellainen monarkia, missä ei ole lainkaan aatelistoa, on aina puhtaasti ja ehdottomasti tyrannivalta, niinkuin esim. Turkin keisarikunta. Aatelisto näet tavoittelee hallitsijavaltaa ja siten kääntää kansan huomiota jonkun verran pois varsinaisesta hallitsijasuvusta. Mutta mitä tulee kansanvaltaisiin maihin, niin niissä se ei ole tarpeen; ja yleensä olot niissä ovatkin rauhallisempia ja vähempi-rettelöisiä kuin siellä, missä on aatelia sukuja, sillä ihmisten mieliä kiinnostavat asiat eivätkä henkilöt; tahi jos joitakin erityisiä henkilöitä mielenkiinnolla seurataan, tapahtuu se sentähden, että he ovat kyvykkäimmät kysymyksessä olevan asian suorittamiseen nähden, eikä kilpimerkkien tai sukutaulujen vuoksi. Me näemme, miten hyvin sveitsiläiset menestyvät uskonnollisista ja paikallis-hallinnollisista erilaisuuksistaan huolimatta, sillä heidän yhdyssiteenään ovat hyödyn näkökannat eivätkä henkilökohtaiset arvosuhteet. Alankomaiden Yhdistyneet Maakunnat[1] ovat hallintoonsa nähden erinomaisen onnistuneet. Sillä siellä, missä vallitsee yhdenvertaisuus, ovat valtiolliset neuvottelut vähemmän kiivaita, ja samalla hallituksen on helpompi kantaa veroja y. m. maksuja. Suuri ja mahtava aatelisto lisää hallitsijan majesteettia, mutta vähentää hänen valtaansa, sekä pitää vireillä elämää ja innostusta kansassa, mutta toiselta puolen hoikentaa sen kukkaroa. Asiat ovat oikeinpäin silloin, kun aatelisto ei ole liian mahtava hallitsijaan tai oikeuslaitokseen nähden, mutta on silti niin voimakas, että se voi torjua hallitsijaa vastaan tähdätyt, alempaa tulevat iskut. Lukuisa aatelisto synnyttää köyhyyttä ja häiriöitä valtiossa, sillä sen ylläpito vaatii ylimääräistä varojen kulutusta. Ja sitäpaitsi se seikka, että moni aatelinen joutuu taloudelliseen rappiotilaan, on omansa aikaansaamaan luonnottomuutta kunnia- ja varallisuussuhteissa.

[1] Alankomaat olivat juuri niinä aikoina vapautuneet Espanjan ikeestä ja julistautuneet itsenäiseksi valtioksi nimellä "Alankomaiden Yhdistyneet Maakunnat".

Mitä sitte tulee erinäisten henkilöitten jalosukuisuuteen, tuntuu kunnioitusta herättävältä katsella hyvin säilynyttä vanhanaikaista linnaa tai rakennusta, tahi nähdä vanha uljas honka, tiivis ja ehyt. Kuinka paljo

enemmän ihailtavaa näkemistä tarjookaan vanha aatelissuku, joka on voitollisena vastustellut ajan rajumyrskyjä ja vinhoja vihureita. Uusi aateli näet ei ole muuta kuin valtiomahdin voimantuote, mutta vanha aateli on ajan tuote. Ne, jotka ensin kohotetaan aatelistoon, ovat tavallisesti hyvin lahjakkaita, mutta vähemmän rehellisiä kuin heidän jälkeläisensä, sillä kohoaminen yleensä edellyttää hyvien ja huonojen keinojen käyttämistä rinnatusten. Mutta syystä kyllä näiden kantaisiin hyvät puolet jäävät muistoksi jälkeentuleville, jotavastoin heidän vikansa kuolevat heidän kanssaan. Aatelinen syntyperä yleensä vähentää työteliäisyyttä, ja aatelisten kesken ahkerata ihmistä yleensä kadehditaan. Sitäpaitsi aatelissukuiset eivät voi päästä paljokaan korkeammalle; ja niiden, joiden täytyy paikoillaan pysyen katsella toisten nousemista, on sangen vaikea välttää kateuden tunteita. Mutta toiselta puolen jalosukuisuus tukahuttaa toisten ihmisten taholta heitä kohtaan suuntaantuvan kateuden, sillä heillä on näkyvää arvoa. Varma on, että hallitsijat voivat suurella menestyksellä käyttää eteviä aatelismiehiään ja siten helpottaa hallitsijan tehtäviä, sillä kansa tietysti alistuu heidän edessään, ikäänkuin jos he olisivat syntyneet käskijöiksi.

MELLAKOISTA JA RAUHATTOMUUKSISTA.

Kansan kaitsijoiden on tarpeellista tuntea sääennustukset valtiolaitoksen piirissä riehuvien myrskyjen suhteen, jotka tavallisesti yltyvät ylimmilleen silloin, kun asiat kehittyvät yhdenvertaisuutta eli tasaväkisyyttä kohti, samoin kuin luonnon myrskyt ovat rajuimmillaan päiväntasausten aikoina. Ja samoin kuin myrskyn edellä tiedämme käyvän kumeita tuulentouhuksia ja meren aaltojen salaperäisesti paisuvan, samoin on asianlaita valtiossa.

Solvaukset ja yllyttävät puheet valtiota vastaan, kun ne tulevat tavallisiksi ja julkisiksi samoin kuin väärät huhut, joita levitetään valtion vahingoksi ja jotka leviävät hyvin nopeasti, ovat rettelöitä ennustavia enteitä. Virgilius, esittäessään huhun sukutaulun, nimittää sitä jättiläisten sisareksi:

Illam terra parens, ira irritata deorum, Extremam (ut perhibent) Cao Enceladoque sororem Progenuit.[1]

[1] "Maaemo, jumalien vihan ärsyttämänä synnytti hänet, viimeisen lapsensa, niin sanotaan, Coeus ja Enceladus jättiläisten sisaren."

Ikäänkuin jos huhut olisivat menneiden mellakoiden pyhäinjäännöksiä. Mutta yhtä suuressa määrässä ne niinkään ovat tulevien mellakoiden alkusoittoa. Ja erinomaisen sattuvasti on suuri runoilija tässä määritellyt kapinallisten mellakoiden suhteen kapinallisiin kuiskeisiin, sanoessaan niitä veljeksi ja sisareksi, vallankin jos asema kiristyy siinä määrin, että hallituksen parhaat toimenpiteet ja hyväksyttävimmät, joiden tulisi saada osakseen suurinta tyytyväisyyttä, väärin selitetään ja väärin ymmärretään. Ja ehdottomasti pitävät paikkansa Tacituksen sanat: "Inviso semel principe seu bene, seu male, facta premunt." [1] Eikä liioin siitä, että sellaiset kuiskeet ovat pahoja enteitä, seuraa, että rettelöt voitaisiin välttää, jos tavattomalla ankaruudella tukahutettaisiin nämä kulkupuheet ja kuiskeet, vaan tapahtuu usein, että välinpitämättömyys niiden suhteen on paras keino; jotavastoin niiden estämistä tarkottavat toimenpiteet useinkaan eivät vaikuta muuta kuin antavat niille vauhtia. Epäilyttävää on niinkään se laji tottelevaisuutta, mistä Tacitus sanoi: "Erant in officio, sed tamen qui mallent imperantium mandata interpretari, quam exsequi." [2] Sellaiset keskustelut, arvostelut ja saivartelut hallituksen virallisten määräysten johdosta ovat omansa järkyttämään hallitusvallan perustuksia ja synnyttämään tottelemattomuutta, erittäinkin jos sellaisessa keskustelussa hallituksen kannattajat puhuvat pelokkaasti ja hellävaroen ja sen vastustajat äänekkäästi.

[1] "Hallitsija, joka kerran on herättänyt alamaistensa vihaa, menetteliä hän oikein tai väärin, valmistaa omaa perikatoaan."

[2] "He täyttävät velvollisuutensa, mutta ikäänkuin haluten mieluummin keskustella hallitsijainsa määräyksistä kuin noudattaa niitä."

Sama on niinikään asianlaita silloin, kun ruhtinaat -- sanoo Machiavelli -- joiden tulisi olla kansan isiä, muodostavat itselleen puolueita ja kallistuvat jonkun erityisen ryhmän puolelle, ikäänkuin alus, joka menee kumoon, jos sen toiselle puolelle lastataan suurempi paino kuin toiselle, kuten Henrik III:n[1] kohtalo Ranskassa selvästi osottaa. Hän ensi aluksi asettui Liigan puolelle protestantteja vastaan, kunnes jonkun ajan kuluttua sama Liiga kääntyi häntä itseään vastaan. Sillä kun hallitsijan valta ja arvo muodostuu sivuseikaksi ja kun on muita siteitä, jotka nitovat toisiinsa valtiorakennuksen liitoksia lujemmin kuin itse hallitus tai hallitsija, niin alkavat kuninkaat joutua pois viralta.

[1] Kuningas Henrik III:s asettui n. s. Liigan puolelle, jonka olivat järjestäneet Guisen herttua ja muut katoliset ylimykset ja jonka tarkoituksena oli tukahuttaa protestanttinen usko Ranskassa. Kun hän vihdoin, liian myöhään, huomasi erehdyksensä ja äkkäsi, että hänen oma vaikutusvaltansa ja arvonsa oli mennyt, surmautti hän salamurhaajalla Guisen herttuan ja kardinaali De Larrainen, oman veljensä.

Niinikään se, että kiistat, väittelyt ja riitapuolueet tulevat julkisiksi ja äänekkäiksi, merkitsee hallituksen lähestyvää perikatoa. Maan mahtavimpain henkilöiden liikkeiden tulisi olla niinkuin kiertotähden ennen aikaan arveltiin olevan "primum mobile"[1] alaisia, joka merkitsi, että korkein voima kulettaa nopeasti jokaista niistä, mutta että ne silti liikkuvat joukeasti omaa rataansa. Niinpä jos maan mahtavat omilla erikoisaloillaan liikkuvat rajusti, eli niinkuin Tacitus sattuvasti sanoi: "Liberius quam ut imperantium meminissent",[2] niin merkitsee se, että kehät ovat irtaantuneet puitteistaan, sillä kunnioitus ja arvonanto on se mahti, millä Jumala vyöttää ruhtinaat, ja sen menettämällä Hän heitä niinikään uhkaa, "Solvam cingula regum".[3]

[1] Bacon viittaa tässä siihen vanhaan avaruuden käsitykseen, jonka mukaan jonkillainen gravitatsioonikeskus, liikkeelle paneva voima panee liikkeeseen kaikki muut taivaankappaleet.

[2] "Liian rennosti, muistaakseen omia hallitsijoitaan."

[3] "Minä tulen irrottamaan kuningasten vyöt."

Niinpä valtion neljästä pääpilarista, jotka ovat uskonto, oikeuslaitos, harkitseva neuvosto ja valtiorahasto, jos niistä jokukaan rupeaa horjumaan, niin on ihmisten syytä rukoilla hyvää säätä. Mutta jättäkäämme nämä tällaiset ennustukset ja puhukaamme ensiksi metelien raaka-aineista, toiseksi niiden kiihottimista ja kolmanneksi keinoista niitä vastaan.

Mitä tulee metelien raaka-aineisiin, on se kysymys, joka on tarkoin huomioonotettava, sillä varmin keino metelien estämiseksi, jos aika sellaisia tuo mukanaan, on niiden suhteitten poistaminen, joiden vaikutuksen alaisina ne ovat syntyneet; sillä jos on läjässä paljo tulenarkoja aineksia, niin vaikea on arvata, mistäpäin se kipinä tulee, joka tulen sytyttää. Metelien raaka-aineet ovat kahta lajia: suuri köyhyys ja suuri tyytymättömyys. Ja varmasti pitää paikkansa se väite, että niin monta hunningolle joutunutta perhekuntaa kuin on jossakin valtiossa, yhtä monta ääntä siellä annetaan rettelöitsijöille. Lucanus osottaa tunteneensa hyvin Rooman valtakunnan tilan ennen sisällistä sotaa, kirjottaessaan siitä:

"Hinc usura vorax, rapidumque in tempore foenus, Hinc concussa fides, et multis utile bellum."[1]

[1] "Tästäpä johtui ahnas koronkiskonta, lainan kasvaessa korkoa korolle, -- tästäpä horjuva luotto ja sota, suurelle enemmistölle edullinen."

Tämä samainen "multis utile bellum"[1] on varma merkki siitä, että valtio on metelien ja rettelöiden partaalla. Ja jos ylempiin luokkiin kuuluvain köyhyys ja vararikkoisuus yhtyy rahvaan puutteeseen ja kurjuuteen, niin on vaara sitäkin suurempi ja uhkaavampi, sillä vatsan kapinat ovat pahimmat kaikista. Mitä taas tulee tyytymättömyyteen, on sen laita valtion elimistössä sama kuin luonnonlaadun laita ihmisessä, ollen taipuvainen kartuttamaan luonnotonta kuumuutta itseensä, sitte yhtäkkiä leimahtaen liekkeihin. Elköönkä

kukaan hallitsija erehtykö punnitsemaan tällaisten rauhattomuuksien vaaraa sillä, ovatko ne oikeutettuja vaiko epäoikeutettuja, sillä erehdyttävää on pitää kansaa niin ymmärtäväisenä, kansaa, joka useinkin potkii luotaan oman hyvänsä. Eikä liioin maksa hallituksen suotta vaivata itseään punnitsemalla, miten suuria tai miten pieniä todellisuudessa ovat ne epäkohdat, joiden vuoksi melutaan, sillä vaarallisinta lajia on tyytymättömyys siellä, missä pelko on suurempi kuin kiihtymys. "Dolendi modus, timendi non item".[2] Sitäpaitsi sorron alaisuudessa samat seikat, mitkä saattavat kärsivällisyyden koetukselle, samalla tukehuttavat ja lannistavat rohkeutta; mutta pelon laita ei ole sama. Mutta elköön kukaan hallitsija olko välinpitämätön tai luulko itseään turvatuksi tyytymättömyyden suhteen sentähden, että muka sellaista on sattunut usein ennenkin ja kestänyt pitkät ajat, ilman että siitä on mitään vaaraa koitunut. Sillä vaikka onkin totta, että jokainen pilvi tai sumuhattara ei puhkea myrskyksi, vaikka ajelehtiikin taivaalla edestakaisin, saattaa siitä vihdoin paisua oikea rajuilma. Ja merkillisen totta on myöskin se, mitä sanotaan espanjalaisessa sananlaskussa: "Paksuinkin köysi vihdoin katkee pienellä nykäyksellä."

[1] "Kansan laajoille pohjakerroksille edullinen sota."

[2] "Surulla on rajansa, mutta sama ei ole pelon laita."

Mellakoiden syynä ja vaikuttimena ovat uudistukset uskonnon ja verotuksen alalla, muutokset laissa, ja tavoissa, etuoikeuksien peruuttaminen, yleinen ahdinko ja rasisukset, kelvottomain henkilöiden kohoaminen huomattaviin aseisiin, muukalaiset, katovuodet, hajotettu sotaväki, vimmaan asti kehittyneet puolueriidat ja muut sellaiset syyt, jotka loukkaavat kansaa, keskittävät sen yhteisen asian ympärille ja liittävät yhteen.

Mitä tulee apuneuvoihin, niin lienee joitakin yleisiä keinoja sitä vastaan, joista me tulemme tässä yhteydessä puhumaan. Mutta kussakin tapauksessa käytävä erikoiskeino on paras jättää neuvottelun kautta ratkaistavaksi; tarkat säännöt eivät siinä suhteessa ole onnistuneita.

Ensimmäinen parannus- tai ehkäisykeino on tyytymättömyyden oleellisten syiden, puutteen ja köyhyyden, poistaminen kaikin mahdollisin neuvoin. Ja siihen soveltuvia toimenpiteitä on kaupan laajentaminen ja järjestäminen, teollisuuden edistäminen, joutilaisuuden hävittäminen, ylellisyyden ja tuhlaavaisuuden ehkäiseminen erikoisen lainsäädännön kautta, maanviljelyksen kohottaminen, tavaran hintojen säännöllistäminen, verojen ja maksujen pitäminen kohtuullisina y. m. s. Niinikään on pidettävä huolta siitä, ettei maan asukasluku (vallankin jollei se ole sotien kautta huvennut) pääsisi paisumaan suuremmaksi kuin mitä maan varastot voivat elättää. Eikä ole otettava huomioon asujamiston lukumäärää yksinään, sillä pienempikin joukko sellaisia ihmisiä, jotka kuluttavat enemmän ja ansaitsevat vähemmän, tekee lopun varallisuudesta pikemmin kuin suurempi joukko, joka tulee vähällä toimeen, mutta tuottaa sitä enemmän. Senpä vuoksi aateliston ja muiden säätyläisten luvun lisääntyminen suhteettomasti, verrattuna varsinaisen kansan lukuun, syöksee valtion nopeasti ahdinkotilaan; ja sama on kovin lukuisaksi paisuneen papiston laita, sillä he eivät lisää varastoja; ja se pitää paikkansa ylimalkaan vapaita ammatteja varten valmistuvien suhteen, jos sellaisia ilmestyy enemmän kuin on virkoja.

Mutta ennen kaikkea on pidettävä huolta siitä, että maan varallisuus ja rahat eivät pääse kerääntymään muutamien harvojen käsiin, sillä muussa tapauksessa maassa tulee puute, vieläpä nälänhätäkkin, vaikka olisikin riittävästi viljaa ja muuta hyvää. Raha näet on niinkuin lanta, mihinkään kelpaamaton, jollei sitä hajotella. Ja kysymyksessä oleva asia voidaan järjestää siten, että koronkiskomisesta tehdään loppu tai että se ainakin asetetaan ankaran silmälläpidon alaiseksi sekä menetellään samoin monopoleiksi pyrkivien liikerenkaiden, suurten karjatilojen y. m. suhteen.

Mitä tulee tyytymättömyyden tai ainakin sen vaaran poistamiseen, tulee huomata, että jokaisessa valtiossa on, kuten tiedämme, kahta lajia alamaisia: aatelisia ja rahvas. Milloin ainoastaan toinen niistä on tyytymätön, ei vaara vielä ole suuri. Varsinainen kansa näet on hidasta lähtemään liikkeelle, jollei yläluokka sitä kiihota, ja jälkimmäinen puolestaan on heikko voimiltaan. Mutta silloin on vaara suuri, kun yläluokka vain odottaa tyytymättömyyden puhkeamista rahvaan keskuudessa, antaakseen tuulta omalle tyytymättömyydelleen.

Vanhan ajan runoilijat kertovat sellaisen tarinan, että muka toiset jumalat kerran aikoivat sitoa Jupiterin, joka saatuaan siitä tiedon Pallaan neuvosta noudatti avukseen Briareuksen, jolla oli sata kättä. Tämä epäilemättä on vertauskuva, jonka tarkoituksena on osottaa, miten suuri turva hallitsijoilla on kansan hyvässä tahdossa.

Hyvä keino on antaa nurinan ja tyytymättömyyden häiritsemättä haihtua ilmaan, sillä silloin se ei pääse paisumaan liian röyhkeäksi tai kovakouraiseksi. Nähkääs, se, joka tukahuttaa pilaantuneen veren juoksun ja saattaa haavat vuotamaan sisäänpäin, saa aikaan vaarallisia paiseita ja tarttuvia ajoksia.

Epimetheuksen osa saattaa sopia hyvin Prometheukselle, mitä tulee valtiossa kytevään tyytymättömyyteen[1]. Epimetheus, kun vaivat jo olivat ylen yleisiä, vihdoin sulki kannen ja pidätti toivon maljakon pohjalle. Varmasti toivon virittäminen ja ylläpitäminen poliittisilla ja keinotekoisilla neuvoilla ja kansan kiidättäminen toivosta toiseen on paraita vastamyrkkyjä tyytymättömyyden myrkkyä vastaan. Ja se on viisas hallitus, joka voi kiinnittää itseensä kansan sydämet toivon siteillä, silloin kun se ei voi sen vaatimuksia tyydyttää, ja kun se osaa asiat niin hoitaa ja järjestää, ettei pahinkaan paikka eikä kohta näytä toivottomalta, mikä on verrattain helppo tehdä siihen katsoen, että erinäiset henkilöt ja puolueet ovat taipuvaisia imartelemaan itseään ja kerskailemaan sellaisella, mitä he itsekään eivät usko tai pidä mahdollisena.

[1] Tässä tarkotetaan Hesiodin tarinaa n. s. Pandoran maljasta, jonka Merkurius oli lahjottanut Epimetheukselle ja jota oli kielletty avaamasta, mutta jonka Pandora kiellosta huolimatta avasi, jolloin kaikki ihmiselle ennestään tuntemattomat pahat levisivät ympäri maailman. Mutta kansi ennätettiin sulkea paraiksi juuri ennenkuin Toivo, joka oli pohjimmaisena, pääsi lehahtamaan ulos.

Myöskin huolehtiminen siitä, että tyytymättömän saatavissa ei olisi ketään johtajaksi sopivaa henkilöä, joka ottaisi järjestääkseen tyytymättömän hajanaisia voimia, on yleisesti tunnettu, mutta siitä huolimatta aina tepsivä varovaisuustoimenpide. Minun käsittääkseni sellaiseksi johtajaksi sopii mahtava ja mainehikas henkilö, jolla on luottamusta tyytymättömän ryhmän keskuudessa, johon he kiinnittävät katseensa, ja jolla itsellään otaksutaan olevan tyytymättömyyteen syytä. Sellaiset henkilöt on voitettava ja taivutettava hallituksen puolelle, tahi järjestettävä asiat niin, että heille ilmestyy kilpailija saman puolueen keskuudessa jakaen maineen ja suosion. Yleensä hallitusta vastustavien puolueiden ja ryhmien jaottaminen ja hajottaminen keskenänsä riiteleviksi järjestöiksi ja niiden loitontaminen toisistaan ei suinkaan ole huonoimpia keinoja. Arveluttava on valtion asema silloin, kun ne, jotka kannattavat sitä ja hyväksyvät sen menettelyn, ovat keskenänsä huonosopuisia, jotavastoin vastustajat elävät sovussa ja vetävät yhtä köyttä.

Minä olen tehnyt sen huomion, että jotkut näppärät ja terävät huomautukset, joita ruhtinaat ovat tehneet, ovat joskus puhaltaneet tyytymättömyyden ilmi liekkiin. Caesar vahingoitti asiaansa arveluttavasti sanoessaan: "Sulla nescivit literas, non potuit dictare", sillä ne roomalaiset, jotka olivat toivoneet, että hän joskus vapaaehtoisesti luopuisi diktatorinvirastaan, tunsivat pettyneensä[1]. Galba valmisti oman perikatonsa sanoillaan: "Minä en palkkaa sotaväkeä, minä teen sotapalveluksen velvollisuudeksi", sillä sotajoukot menettivät sen kautta toivon saada yhä edelleen nauttia palkkaa. Samoin kävi Probuksen, joka lausui seuraavat sanat: "Si vixero, non opus erit amplius Romano imperio militibus."[2] Ja monta muuta samallaista esimerkkiä voisi mainita. Niin että todellakin ruhtinasten on syytä arkaluontoisissa asioissa ja kriittisinä aikoina tarkoin ottaa vaaria sanoistaan, ja erittäinkin tuollaisista lyhyistä lausunnoista, jotka kiirivät kautta maan niinkuin ammutut nuolet, ja joiden yleensä otaksutaan tulkitsevan heidän salaisia tarkoituksiaan. Laajemmilla puheilla sen sijaan ei ole sellaista merkitystä eivätkä ne herätä siinä määrin huomiota.

[1] "Sulla ei ollut tietomies, joten hän ei osannut dikterata." Näin väittää Suetonius Julius Caesarin sanoneen, tahallaan käyttäen kaksimielistä sanaa "dictare", joka merkitsee sekä kirjurille sanelemista että diktatorina olemista. Ja kun hän samalla viittasi Sullan tietämättömyyteen, tämän vallasta luopumisen vaikuttavana syynä, niin roomalaiset, jotka hyvin tunsivat Caesarin mainion oppineisuuden, vetivät hänen sanoistaan sen johtopäätöksen, että hän ei aikonut hevillä luopua vallastaan.

[2] "Jos minä elän, niin Rooman valtakunnassa ei enää tarvita sotaväkeä." -- Keisari Probuksen murhasivat

sotajoukot v. 282 j. Kr.

Lopuksi, kaikkien mahdollisuuksien varalta, olkoon hallitsijoilla joku mahtava mies, yksi tai mieluummin useampia sotilashenkilöltä lähellään, jotta rauhattomuudet voidaan tarpeen vaatiessa tukahuttaa heti alussa, sillä muuten rettelöiden puhkeaminen synnyttää hovissa hämminkiä enemmän kuin on soveliasta.

ATEISMISTA.

Minä olisin taipuvainen ennemmin uskomaan tosiksi "Kultaisen Legendan"[1], Talmudin[2] ja Alcoran[3] kuin että Kaikkeus on vailla sielua; ja senpä vuoksi Jumala ei ole tehnytään yhtään ihmettä kumotakseen ateismin, sillä kaikki hänen tekonsa jo sellaisinaan sen tekevät. Totta on, että vähäinen määrä filosofiaa on omansa taivuttamaan ihmisen mielen ateismiin, mutta filosofiaan syventyminen palauttaa ihmisen takasin uskontoon[4], sillä kun ihminen tarkastelee toisarvoisia syitä hajallaan, niin hän joskus pysähtyy niihin eikä pyri kauemmaksi, mutta kun hän näkee niiden yhdistyneen ketjun, näkee ne yhtenäisissä sarjoissa, niin hänen täytyy paeta kaitsemukseen ja Jumaluuteen. Niinpä yksin se koulukunta, jota enimmänsyytetään ateismista, on antanut tukea uskonnolle. Minä tarkoitan sitä koulukuntaa, jonka tunnetuimpia ajattelijoina ovat Leucippus[5], Democritus[6] ja Epicurus[7]. Minusta on tuhat kertaa uskottavampaa se, että neljä muuttuvaista alkuainetta ja viidentenä muuttumaton henki ijankaikkisesti paikoilleen sijoitettuna eivät tarvitse Jumalaa, kuin se, että lukematon joukko pieniä hiukkasia tai siemeniä, ilman mitään järjestävää henkeä, olisi aikaansaanut tämän luomakunnan kaiken järjestyksen ja kauneuden.

[1] Kokoelma pyhimystaruja, kirj. Jacobus Varagine 13:nnella vuosisadalla.

[2] Juutalaisten pyhien kertomusten ja lakien kokoelma.

[3] Muhametin uskontunnustus- ja lakikirja.

[4] Nämä sanat nähtävästi sisältävät aiheen Popen kuuluisiin säkeisiin:

"A little learning is a dangerous thing, Drink deep, or taste not the Pierian spring."

("Vähä tieto on vain vahingoksi, juo syvästi, tai elä lainkaan maista Pierian lähteestä.")

[5] Abderalainen filosofi, joka ensimmäisenä opetti atomijärjestelmää, jota myöhemmin edelleen kehittivät Democritus ja Epicurus.

[6] Leucippuksen oppilas ja hengenheimolainen. Häntä nimitettiin aikoinaan nauravaksi filosofiksi.

[7] Epicurus, viimeksi mainitun oppilas ja aatetoveri. Hän kielsi sielun olemassaolon kuoleman jälkeen. Häntä pidetään kokeilevan filosofian isänä, ja hän se ensimmäisenä opetti sitä, minkä nyttemmin tiede on vahvistanut, nim. että n. s. Linnunrata on sarja tähtiä.

Raamattu sanoo: "Tyhmit sanovat sydämessänsä, ei Jumalata olekaan"; mutta siinä ei sanota, että tyhmit niin ajattelevat sydämessänsä, niin että sellaiset ihmiset näin puhuvat oikeastaan ulkopuolelta sydäntään eivätkä niin, että he sitä itsekään uskoisivat tai olisivat siitä täysin vakuutetut. Kukaan näet ei kiellä Jumalaa, paitsi ne, joille siitä on etua. Sitä, että ateismi on ihmisten huulilla enemmän kuin sydämellä, ei mikään ole niin omansa osottamaan kuin se, että ateistit pakkaavat alinomaan puhumaan mielipiteistään, ikäänkuin jos he itsekin olisivat horjuvalla kannalla ja etsisivät toisilta vahvistusta. Ja vieläpä kaiken lisäksi usein nähdään ateistien haalivan itselleen opetuslapsia niinkuin kaikellaiset lahkot yleensä tekevät. Mutta kaikista merkillisintä on se, että on sellaisiakin, jotka kärsivät ateisminsa tähden, mutta eivät silti pyörrä takaisin uraltaan, josta päättäen tuntuu kummalliselta, että he vaivaavat itseään, jos kerran ajattelevat, että sellaista kuin Jumalaa ei ole olemassa. Epicuruksen väitetään vain kujeilleen raha-asioittensa vuoksi silloin, kun hän myönsi, että on

siunattuja luonteita, mutta sellaisia, jotka elävät onnellisina omaa elämäänsä välittämättä maailman hallituksesta, jota lausueessaan Epicuruksen sanotaan toimineen asianhaarojen pakottamana, vaikka muka hän sydämessään oli vakuutettu siitä, että Jumalaa ei ole. Mutta totisesti häntä on väärin tulkittu, sillä hänen omat sanansa ovat jalot ja jumalalliset: "Non deos vulgi negare profanum; sed vulgi opinionones diis applicare profanum." [1] Plato ei olisi voinut sanoa enempää. Hänellä ei ollut voimaa kieltää luontoa, vaikka hän olikin valmis kieltämään sen hallinnon. Lännen indiaaneilla on omat nimensä erinäisille jumalilleen, mutta mitään erityistä nimeä heillä ei ole Jumalalle -- ikäänkuin jos pakanoilla olisi ollut nimitykset Jupiter, Apollo, Mars y. m., mutta ei sanaa Deus -- mikä osottaa, että näillä luonnonkansoillakin on jonkillainen käsitys, vaikkakin siitä puuttuu koko sen varsinainen laajuus ja valtavuus, joten siis ateisteja vastaan nousevat yksin villitkin, käsi kädessä suurimpien ajattelijoiden kanssa. Harvoin todelliset ajattelijat ovat ateisteja. Saattaa kyllä olla joku Diagoras[2], Bion[3], Lucian[4] ja muutamia muita. Mutta heitä tuntuu olevan enemmän kuin todellisuudessa onkaan, syystä siitä, että kaikki ne, jotka vastustavat jotakin vallitsevaa uskontoa tai taikauskoa, leimataan vastustajain taholla ateisteiksi. Mutta suuret ateistit todellakin ovat teeskentelijöitä, jotka alinomaa vatkaavat pyhiä asioita, tunteettomasti, josta he ennen pitkää joutuvat "kuumille raudoille".

[1] "Jumalien pilkkaamista ei ole alhaisten jumalien olemassaolon kieltäminen, mutta pilkkaamista on omistaa jumalille alhaisen heistä saamia käsityksiä."

[2] Ateenalainen filosofi, jonka Areopagi tuomitsi karkotettavaksi maanpakoon jumalien pilkkaamisesta.

[3] Skytialainen filosofi, tunnettu pilantekijä ja satirikko. Hänet tunnettiin ateistisista mielipiteistään, mutta siitä huolimatta hän ennen kuolemaansa tunnusti Kaitsemuksen olemassaolon ja voiman. Kuoli v. 241 e. Kr.

[4] Kreikkalainen kirjailija, kotoisin Samosatasta, keisari M. Aureliuksen suosikki. Hän ruoski sekä pakanuuden että kristinuskon taikauskoa.

Ateismin syitä ovat: hajaantuminen uskonnollisella alalla, jos nimittäin sellaisia puolueita ilmestyy lukuisasti; toinen on pappien paheellinen elämä, kun sillä alalla on menty niin pitkälle kuin siihen aikaan, josta Bernard Clairvauxilainen sanoi: "Meidän ei käy enää sanominen, että sellainen on seurakunta kuin on pappi, sillä kansa ei ole niin viheliäistä kuin ovat papit;" kolmantena syynä on pyhien asioiden joutuminen pilkallisten huomautusten esineiksi, jonka kautta uskonnon kunnioitus vähitellen murenee; sekä vihdoinkin opilliset, valistuneet ajat, vallankin jos rauha ja hyvinvointi vallitsee, sillä rettelöt ja vastoinkäymiset ovat omansa taivuttamaan ihmisten sydämiä uskontoon.

Ne, jotka kieltävät Jumalan, hävittävät ihmisen jalosukuisuuden, sillä eihän käy kieltäminen, että ihminen ruumiinsa kautta on eläimille sukua; ja jollei hän ole henkensä kautta Jumalalle sukua, niin hän on alhainen ja viheliäinen olio. Se hävittää samalla jalomielisyyden ja ehkäisee ihmislunnon kohoamisen. Ottakaamme esimerkiksi koira, niin me huomaamme, miten suurta jalomielisyyttä ja rohkeutta se on valmis osottamaan sellaiselle miehelle, joka hänelle on Jumalan sijaisena, ja mikä rohkeus silminnähtävästi on mahdollinen ainoastaan sen vuoksi, että se näkee ihmisessä itseään korkeamman ja paremman olennon. Niinpä ihminen ikään, kun hän panee luottamuksensa ja turvansa jumalalliseen suojelukseseen ja suosioon, saavuttaa sen kautta sellaisen voiman ja uskon, mitä ihmislunnon sellaisenaan ei voisi saavuttaa; joten ateismi on sitäkin hylättävämpi, kun se riistää ihmiseltä keinot, joiden avulla hänelle kävisi mahdolliseksi kohota mitättömyyden yläpuolelle. Ja sama kuin yksilöjen on kokonaisten kansakuntain laita. Ei ole koskaan ollut suuremmoisempaa valtiota kuin oli Rooma. Kuulkaahan mitä Cicero sanoi tästä valtakunnasta: "Me saatamme ihailia itseämme miten paljo tahansa, me patres conscripti (senatorit); mutta varmaa on, että me emme suurella lukumäärällämme lannistaneet espanjalaisia, tahi gallialaisia ruumiillisella voimallamme, tahi kartagolaisia ovelalla taitavuudellamme, tahi kreikkalaisia taiteellamme, samoin kuin sekini, että me emme alistaneet valtamme alle italialaisia ja muita latinalaisia tämän meidän kansamme ja rotumme synnynnäisellä älykkyydellä, vaan hartaudellamme ja uskonnollisuudellamme; juuri tämä ainoa todellinen viisaus, nim. käsitys siitä, että kaikkea vallitsee ja järjestää kuolemattomain Jumalien Kaitseminen, on tehnyt meille mahdolliseksi pakottaa vallanalaisuutemme kaikki kansakunnat ja rodut."

TAIKAUSKOSTA.

Parempi on se, ettei omaa mitään käsitystä Jumalasta, kuin että häntä käsitetään hänen arvoaan alentavalla tavalla; sillä edellinen on uskottomuutta, mutta jälkimäinen solvausta; ja epäilemättä taikausko on jumaluuden pilkkaa. Plutarchus on lausunut tässä suhteessa erittäin sattuvat sanat: "Varmasti minä mieluummin soisin, että lukuisat ihmiset sanoisivat, ettei sellaista miestä kuin Plutarchus ole koskaan ollut olemassa, kuin että he sanoisivat, että eräs Plutarchus oli olemassa, joka tapasi syödä lapsensa heti niiden synnyttyä", niinkuin runoilijat kertovat Saturnuksesta; ja niinkuin solvaus on suurempi Jumalaan nähden, niin on vaara suurempi ihmisiin nähden. Ateismi jättää ihmiselle järjen, filosofian, luonnollisen hurskauden, lait, kunniallisen nimen, kaiken sen, mikä kelpaa oppaaksi ulkonaiseen siveellisyyteen ja hyveisiin, vaikka uskonto puuttuisikin. Mutta taikausko kumoo tämän kaiken ja julistautuu ehdottomaksi yksinvallaksi ihmisten mielissä. Niinpä ateismi ei olekaan koskaan saanut aikaan häiriöitä ja kiihotusta valtiossa, sillä se saattaa ihmiset kyllästymään itseensä, he kun eivät katsele tätä elämää ja itseänsä kauvemaksi. Sitenpä me näemmekin, että ateismiin taipuvat aikakaudet, kuten esim. Augustus Cæsarin aika Roomassa, ovat olleet rauhan aikoja. Mutta taikausko sen sijaan on syössyt sekasortoon monta valtiota ja nostattanut esille uuden tekijän, joka ravistaa hallituksen kaikkia liitoksia.

Taikauskon isä on kansa; ja kaikissa taikauskoissa järjen miehet seuraavat narreja; ja käsitteitä sovelletaan käytäntöön ylösalaisin käännettyssä järjestyksessä. Eräs korkea kirkonmies lausui Trentin kokouksessa[1], missä skolastilaiset oppineet näyttelivät huomattavinta osaa, että nämä muka ovat kuten tähtitieteilijät, jotka pitivät kiinni olemattomista liikkeistä ja kuvitelluista taivaankappalten radoista y.m. sellaisista otaksumista, voidakseen selittää itse ilmiöt, ja jotka niin menettelivät, vaikka hyvin tiesivät, että sellaisia liikkeitä ja ratoja ei ole olemassakaan. Samalla tavalla skolastikot olivat laitelleet joukon hienoja ja viekkaita selviöitä ja teoremeja kirkon opille tueksi.

[1] Trentin kirkolliskokous alkoi v. 1545 ja kesti sitä kahdeksantoista vuotta. Sen tarkoituksena oli ryhtyä vastustamaan nousevaa protestantismia sekä pohtia ja ratkaista katolisen kirkon riidanalaisia opinkappaleita.

Taikauskon syitä ovat tunteita hivelevät ja aistilliset juhlamenot ja hartaustoimitukset; ylenpalttisuuteen menevä ulkonainen ja farisealainen pyhyys; vanhojen tapojen ja katsantokantojen liiallinen kunnioittaminen, joka saattaa vain tuottaa ikävyyksiä kirkolle; kirkon johtomiesten omia pyyteitä tarkottavat juonittelut; hyvien tarkotusten liiallinen suosiminen, joka avaa portin monenmoisille päähänpistoille ja uutuksille; se, että ihmiset ryhtyvät tähystelemään jumalallisia asioita, mistä ei voi olla seurauksena muu kuin käsitteiden sekaantuminen; ja vihdoin raa'at aikakaudet, vallankin suurien onnettomuuksien ja maanvaivojen yhteydessä.

Taikausko ilman peittävää harsoa on ruma. Aivan samoin kuin apinan rumuutta lisää se, että se on niin kovin ihmisen näköinen, samoin taikausko tuntuu rumemmalta juuri senvuoksi, että se niin suurella määrällä muistuttaa uskontoa.

Mutta taikauskon ehkäisemisessä joudutaan usein toiseen taikauskoon, menemällä äärimmäisyyksiin uudistuksissa; senvuoksi onkin tarkoin varottava, että sellaisessa puhdistuksessa hyvää ei huuhdottaisi pois pahan mukana, joka usein tapahtuu, milloin kansa on puhdistajana.

MIKÄ ON VIISASTA IHMISEEN ITSEENSÄ NÄHDEN.

Muurahainen on viisas eläin itsessään, mutta viheliäinen kappale puutarhassa. Jaa järkevasti harrastuksesi itsesi ja isänmaan välillä, ja ole itsellesi yhtä uskollinen kuin sinä olet toisille vilpitiön, erittäinkin kuninkaalle ja isänmaalle. Viisaus on ihmiselle itselleen kiusankappale sangen monessa suhteessa. Rotat ovat viisaita siinä, että ne jättävät rakennuksen hyvissä ajoin ennen sen luhistumista. Ketun viisaus perustuu siihen, että se työntää ulos myyrän, joka kaivoi sille kolon. Krokodilit ovat viisaita siinä, että ne vuodattavat kyyneliä silloin, kun ne aikovat niellä saaliinsa. Mutta erittäin merkillistä on se, että "ne, jotka ovat itserakkaita ilman

kilpailijaa" (kuten Cicero sanoi Pompeijuksesta), ovat tavallisesti hyvin onnettomia; ja senvuoksi, että he ovat uhranneet kaiken ajan omaksi hyväkseen, he joutuivat lopulta onnen häilyväisyyden uhriksi, onnen, jonka siivet he luulottelivat sitoneensa itseviisaudellaan.

VIISAALTA NÄYTTÄMISESTÄ.

Yleensä on olemassa sellainen käsitys, että ranskalaiset ovat viisaampia kuin miltä he näyttävät, ja että espanjalaiset sitävastoin näyttävät viisaammilta kuin he todellisuudessa ovat; mutta olkoonpa asianlaita miten tahansa eri kansallisuuksiin nähden, varmaa on, että tämä käsitys pitää paikkansa eri henkilöihin nähden. Niitä on paljo, mitä viisauteen ja kykeneväisyyteen tulee, jotka tekevät joko vähän tai eivät tee mitään, mutta sen hyvin juhlallisesti, "magno conatu nugas." [1] Hullunkurista on nähdä, mitä kaikkia metkuja ja koukkuja sellaiset muodollisuuksien ihmiset tekevät saadakseen pintapuolisuudet näyttämään läpikotaisilta asioilta, joissa on sekä syvyyttä että laajuutta. Muutamat ovat niin tarkkoja ja varovaisia, että eivät halua asettaa tavaroitaan näkyville muulloin kuin pimeänhämyssä, antaen samalla näkyä, että he salaavat jotakin; ja usein he eivät puhu siitä, minkä he hyvin tietävät, vaan sen sijaan ottavat puheeksi sellaisen, mitä he eivät tunne, jotta ihmiset tulisivat siihen käsitykseen, että he tietävät ja tuntevat hyvin nekin asiat, mistä he eivät halua keskustella. Toiset taas käyttävät apunaan kasvoniilmeitä ja ruumiin ja kädenliikkeitä, jotka ymmärretään viisauden kyltiksi; kuten Cicero sanoi Pisasta, että kun tämä vastasi hänen puheeseensa, niin nosti hän toisen puolen kulmakarvat ylös otsalleen ja painoi ne toisella puolella alas leukaan saakka -- sanoakseen kaikella tällä juhlallisuudella, että julmuus ei häntä miellytä. Muutamat arvelevat paraiten voittavansa tarkotuksensa puhumalla suuresti ja ehdottomalla varmuudella, siten pakottaen toiset myöntämään sen, mitä he eivät pysty todistamaan. Toiset taas, tavatessaan sellaista, mikä on heidän käsitys- ja tietopiirinsä ulkopuolella, osottavat pitävänsä sitä mitättömänä, sellaisena, mistä ei maksa vaivaa puhua, tai julistavat, ettei se kuulu käsilläolevaan keskustelukysymykseen, tai selittävät, että se on tavattoman harvinainen seikka. Näin he toivovat saavansa tietämättömyytensä näyttämään tietävyydeltä. Muutamat taasen ovat aina valmiit väittelemään sellaisessa tapauksessa, ja onnistuu heidän yleensä miellyttää toisia hiuksia-halkovilla saivarteluillaan ja niin repostella koko asia mitättömäksi. Sitä lajia ihmisiä kuvaa Plato Protagoras-teoksessaan, jossa sellaisten tyypillisenä edustajana esiintyy Prodicus, jonka pitämä puhe on tällaisia saivartelevia liverryksiä alusta loppuun. Yleensä nämä tällaiset henkilöt kaikissa kysymyksissä pitävät mukavampana asettua kielteiselle kannalle ja tehdä vastaväitteitä kuin itse esittää jotakin omintakeista; sillä esitetyistä väitteistä pääsee kieltämällä ne, mutta jos ne suostutaan ottamaan keskustelunalaisiksi, on niiden kiertämisessä taas uusi työ. Sanalla sanoen, ei ole yhtään vararikkoaan kohti kulkevaa kauppamiestä tai köyhyyttään peittelevää kerjäläistä, joka temppuilisi siinä määrin rahallista luottoansa ylläpitääkseen kuin temppuilevat nämä tällaiset sisällisesti tyhjät ihmiset ylläpitääkseen ihmisten hyvää käsitystä heidän tietävyydestään ja pystyväisyydestään. Viisaalta näyttävät ihmiset kyllä usein saavat osakseen kannatusta ja suosiota; mutta asiallisissa toimissa ne eivät ole paikallaan, vaan on jonkun verran typeräkin mies parempi kuin sellainen, jonka koko viisaus perustuu ulkopuolisten tapojen ja muotojen tavattoman tarkkaan noudattamiseen.

[1] "Mitättömiä pikkuasioita suurella ponnistuksella."

EPÄLUULOISUUDESTA.

Epäluulo ajatusten sarjassa muistuttaa yölepakkoa lintujen joukossa, joka aina lentelee hämärässä. Sitä on tukahutettava, tai ainakin pontevasti hillittävä; sillä epäluulo samentaa mielen, karkottaa ystävät ja turmiollisesti vaikuttaa asioihin; se taivuttaa kuninkaat tyrannuuteen, aviomiehet mustasukkaisuuteen ja mielevät miehet epäröimisiin ja synkkämielisyyteen. Se on vika, jota on etsittävä päästä eikä sydäimestä, sillä se voi tulla vallitsevaksi ylpeimmissäkin ja lujimmissäkin luonteissa, josta Englannin kuningas Henrik VII:s on esimerkkinä. Ei ole miestä luulevaisempaa kuin hän eikä jäykempää. Vaikka totta on, että epäluuloisuus sellaisessa henkilössä ei saa vallan paljo ikävyysikänsä aikaan, sillä sellainen mies ylimalkaan avaa mielensä epäluulolle vasta tarkan harkitsemisen jälkeen, punnittuaan asianhaarojen todennäköisyyttä. Mutta pelokkaissa luonteissa se useimmiten pääsee liian nopeaan vauhtiin. Mikään ei ole enemmän omansa

johtamaan ihmistä luulevaisuuteen kuin vähätietoisuus, joten ihmisten tulisi etsiä parannusta luulevaisuudelleen kartuttamalla tietoaan eikä koettaa tukahuttaa sitä sydämessään. Mitä ihmiset tahtovat? Luulevatko he, että ne, joiden kanssa he tulevat tekemisiin, ovat pyhimyksiä? Eikö kullakin ole omat pyrkimyksensä; ja eivätkö ihmiset ole uskollisempia itselleen kuin toisille? Senpävuoksi paras keino luulevaisuutta vastaan on ottaa huomioon se mahdollisuus, että sellainen epäluulo on tosiperäinen, mutta samalla pitää sitä toistaiseksi aiheettomana ja sen mukaan sitä hillitä: toivoa parasta, mutta olla samalla varustautunut pahimman varalle. Sellaiset epäluulot, joita herää itsestään ihmisen mielessä, eivät ole kuin mehiläisen surinaa; mutta piikkisiä ovat sellaiset epäluulot, joita toisten jutut ja kuiskeet synnyttävät ja lietsovat. Paras keino sille, joka tahtoo raivata tiensä epäluulojen metsän läpi, on vilpittömästi esittää asia sille henkilölle, jota epäillään; sillä siten hän varmimmin pääsee niiden uskottavuudesta selvyteen; ja siten hän ennen kaikkea antaa kysymyksessä olevalle henkilölle syytä olla vastaisuudessa aiheuttamatta epäluuloja. Mutta niin ei ole hyvä menetellä sellaisiin henkilöihin nähden, joilla on alhainen luonne, sillä jos sellaiset kerta huomaavat itseänsä epäillyn, ei heihin sen koommin voi luottaa. Italialainen sanoo: "sassetto licentiafede",[1] ikäänkuin jos kerran herännyt epäluulo tekisi keskinäisen luottamuksen mahdottomaksi; mutta pikemminkin sen tulisi virittää luottamusta, voidakseen vapauttaa itsensä.

[1] "Epäluulo on luottamuksen matkapassi."

IHMISTEN LUONTEISTA.

Luonnettaan on verrattain helppo peitellä, joskus sen voi voittaakin, mutta sangen harvoin tukahuttaa. Väkivalta synnyttää luonteessa väkivaltaa. Oppi ja sivistynyt seurustelu tekee luonteen vähemmän tunkeilevaksi ja nenäkkääksi; mutta *ainoastaan tottumus voi muuttaa luonnetta ja asettua itse sen tilalle*. Elköön se, joka mieli voittaa luonteensa, ryhtykö ylen suuriin tai liian pieniin ponnistuksiin siinä suhteessa, sillä edellisessä tapauksessa taajaan sattuvat epäonnistumiset masentavat hänen mielensä, kun taas jälkimmäisessä tapauksessa edistys käy hitaasti, joskin voittoja saavutetaankin usein. Mutta ennen kaikkea käytettäköön ensi alussa apuneuvoja, niinkuin uimista opettelevat käyttävät kohopatjoja; mutta sitten, kun on pitemmälle edistytty, uudistettakoon samat harjoitukset mahdollisimman epäedullisissa olosuhteissa, kuten tanssitaitoa harjottelevat käyttävät paksupohjaisia kenkiä, sillä erinomainen taitavuus on saavutettavissa sen kautta, että harjoitukset ovat vaikeampia kuin itse taito. Siellä, missä luonne on hyvin voimakas ja senvuoksi voitto vaikea, täytyy pyrkiä asteittain, askel kerrallaan, esim. opetella hillitsemään mieltään erinäisinä tärkeinä hetkinä, niinkuin tekevät ne, joilla on tapana luetella aakkoset peräkanaa milloin suuttuvat. Mitä tulee jonkun nautinnon vähentämiseen, on edullista menetellä niinkuin ne menettelevät, jotka siirtyvät maljojen kilistelemisestä ruokaryöpyyn ja vihdoin luopuvat koko juomatavasta. Mutta paras tietysti on vapautua kerta kaikkiaan, jos kerran henkilöllä on kylliksi siihen tarvittavaa lujutta ja päättäväisyyttä, kuten Ovidius sanoo runoelmassaan "Rakkauden lääke": "Parhaan osotuksen henkensä vapaudesta antaa se, joka murtaa rintaansa ahdistavat kahleet ja samalla kertaa lakkaa murehtimasta." Eikä liioin ole epäonnistunut vanhojen roomalaisten ohjesääntö, että luontoa on taivutettava päinvastaiseen suuntaan niinkuin keppiä, jotta se oikenis ja suoristuisi -- nim. niin ymmärrettynä, että se vastakkainen äärimmäisyys ei vie paheeseen. Elköön kenkään väkisin istuttako itseensä jotakin tapaa, vaan pidettäköön pieni väliaika, sillä sekin on omansa sitä juurruttamaan. Mutta elköön liiaksi luotettako sellaiseen luonteen suhteen saavutettuun voittoon, sillä luonne saattaa uinua kätkössään pitkät ajat herätäkseen uudestaan sopivalla hetkellä tai kiusauksen sattuessa, kuten Aesopon neitonen, joka muuttui kissasta naiseksi ja hyvin vakavan näköisenä istui pöydän päässä, kunnes hiiri juoksi sivuitse. Senvuoksi elköön sellaisia tilaisuuksia kokonaan kierrettäkö, mutta ei ole liioin edullista asettaa liian usein luonnettaan sellaiselle koetukselle, jos mieli saavuttaa mahdollisimman suuri lujuus tässä suhteessa. Ihmisen todellinen luonne tulee paraiten näkyviin yksityisessä, jokapäiväisessä elämässä, sillä siinä ei teeskenteleminen ja tekopyhyys tule kysymykseen; mielen ollessa kiihottuneessa tilassa, sillä se kiskasee ihmisen irti niistä ohjesäännöistä (resepteistä), joita hän muulloin harkitusti noudattaa; sekä silloin, kun ihminen joutuu perin uusien asioitten ja kokemusten kanssa tekemisiin, sillä silloin tottumus jättää hänet oman onnensa nojaan. Mitä tulee opintoihin ja kirjallisiin harrastuksiin, säätäköön kukin -- olkoonpa hän sitte miten päättäväinen tahansa -- määrätunnit sitä varten. Mutta se ei ole tarpeellista sellaisiin harrastuksiin nähden, joihin hänellä on luontaisia taipumuksia, sillä hänen ajatuksensa suuntautuvat niihin niin usein kuin muut

toimet sen sallivat. Ihmisen luonne taipuu joko laadullisiin kasveihin tai rikkaruohoon; senvuoksi järkipäisesti kasteltakoon edellisiä ja hävitettäköön jälkimmäisiä.

TOTTUMUKSESTA JA KASVATUKSESTA.

Ihmisten ajatukset suuressa määrässä muodostuvat heidän mielihalujensa ja taipumustensa mukaisiksi;[1] heidän keskustelunsa ja lausuntonsa muodostuvat heidän oppinsa ja omaksumiensa mielipiteitten mukaan; mutta heidän tekonsa määrää tottumus. Niinpä Machiavelli sattuvasti lausuu, että ei ole luottamista luonteen lujuteen tai ponnahteleviin ja rohkeihin sanoihin, jollei tottumus niitä vahvistaja takaa. Hän arvelee, että uhkarohkeaa salaliittoa toimeenpantaessa ei ole koko painoa pantava toimeenpanijaksi valittavan henkilön luonteen hurjuuteen tai päättäväisyyteen ja tarmokkuuteen, vaan on valittava sellainen mies, jonka käsiä veri on ennenkin punannut. Ja vaikka Machiavelli ei tiennytkään mitään pappi Clementista, Ravillacista,[2] Jaureguy'ista[3] tai Baltazar Gerardista,[4] pitää hänen sääntönsä vieläkin paikkansa, ettei nimittäin luonne eivätkä vakuutukset ole läheskään niin vaikuttavia tekijöitä kuin tottumus. Ainoastaan uskonraivo voi tehdä vereen tottumattomalle ihmiselle mahdolliseksi kylmäverisen murhaamisen; muussa tapauksessa tottumus voittaa kaikki muut vaikuttimet yksin veritöihin nähden. Kaikilla muilla elämänoilla tottumuksen kaikkivalta on kauttaaltaan huomattavana. Ihmiset vakuuttavat, panevat vastalauseita, valallaan vahvistavat ja kunniansa kautta lupaavat ja sitte kuitenkin menettelevät aivan samoin kuin ennenkin, ikäänkuin jos he olisivat hengettömiä kuvia tai koneita, joiden ainoana liikuntovoimana on tottumus. Tottumus voipi muodostua vallitsevaksi mahdiksi, oikeaksi tyrannuudeksi ihmisten keskuudessa. Uskovaiset hindut voivat tyynesti asettua pitkäkseen roviolle ja uhrata itsensä liekeissä. Eikä sillä hyvä, heidän vaimonsa usein vaativat, että heidän on sallittava uhrata itsensä miestensä kanssa. Spartan nuorukaiset vanhoina aikoina kilvan pyrkivät uhrattaviksi Dianan alttarilla, kestäen koetuksen värähtämättä. Minä muistan, miten Elisabetin hallituskauden alkuaikoina eräs irlantilainen kapinoitsija, joka oli tuomittu kuolemaan, anoi hallitukselta, että hänet hirtettäisiin pajunraipalla eikä nuoralla, sentähden että niin oli tehty entisille kapinallisille. Venäjällä on munkkeja, jotka voivat istua vesiastiassa kokonaisen yön, kunnes jäätyvät lujasti kiinni. Ja paljo voisi luetella esimerkkejä tottumuksen voimasta sekä ruumiiseen että mieleen nähden. Niin että koska tottumus kerran on valtavin tekijä ihmisen elämässä, pyrkikööt ihmiset kaikin mokomin omaamaan hyviä tottumuksia. Ja epäilemättä on paras hankkia sellaista tottumusta mahdollisimman nuorella ijällä. Tätä me nimitämme kasvatukseksi, joka sellaisenaan ei ole muuta kuin aikaista totuttelemista. Niinpä me tiedämme, että kieli on taipuvaisempi tulkitsemaan erilaisia ääniä ja sointuja ja jäsenet ovat notkeammat tekemään kaikellaisia liikkeitä nuorempina kuin myöhemmällä ijällä. Mutta jos tottumuksen voima on suuri yksinkertaisena, erillään ollen, niin on se sitäkin suurempi yhteissuuntaisissa, yhteiskunnallisissa ilmenemismuodoissaan; sillä toisten esimerkki opettaa, seurapiiri elähyttää, kilpailu kannustaa, kunnia ja kuuluisuus kohottaa. Ja juuri näissä suhteissa tottumuksen voima nousee ylimmilleen. Niinpä onkin hyveiden juurruttaminen ihmisluonteeseen todellisten seurapiirien korkein tehtävä, jota vastoin yhteiskunta ja hyvin järjestetty valtio kyllä edistää jo ennestään ihmisluonteessa tavattavia hyviä avuja, mutta niiden kylväminen siltä jää tekemättä.

[1] Eräs sananlasku kuuluu: "Haluaaminen on ajatuksen isä."

[2] Hän murhasi Ranskan kuninkaan Henrik IV:n v. 1610.

[3] Teki murhayrityksen Orangen prinssiä Wilhelmiä vastaan v. 1582, jonka päästä Espanjan Filip II oli luvannut palkinnon hänen protestanttisten mielipiteittensä vuoksi.

[4] Murhasi prinssi Wilhelmin v. 1584. Sanotaan, että tämä fanatikko suunnitteli verityötään kokonaista kuusi vuotta.

ONNISTUMISESTA.

Kieltämätön tosiasia on, että ulkopuoliset, tilapäiset sattumat melkoisesti vaikuttavat ihmisen onnistumiseen; suosio, hyvä tilaisuus, toisten kuolema, kysymyksessä olevaan tapaukseen soveltuva ominaisuus j. n. e. Mutta

ylimalkaan ihminen pitelee onnensa kaavaa omissa käsissään: "Faber quisque fortunæ suæ".[1] lausui runoilija; ja kaikista yleisimpiä ulkonaisia syitä on se seikka, että toisen tyhmyys ja turhamaisuus on toisen onni; sillä kenenkään menestys ei käy niin nopeasti kuin sen, joka hyötyy toisten erehdyksistä.

[1] "Kukin on oman onnensa seppä" (Sallustuksen teoksesta De Republica Ordinanda).

"Serpens nisi serpentem comederit non fit draco."[1] Hyvin huomattavat ja ulkonaisesti silmään pistävät avut, etevät ominaisuudet saavat osakseen kiitosta; mutta ne ovat salaisia ja peitettyjä ominaisuuksia ihmislousteessa, mitkä tekevät menestymisen (erittäinkin rikastumisen) mahdolliseksi. Se on jonkillaista sisällistä joustavaisuutta, peräänantavaisuutta, jolla ei ole erityistä nimeä. Espanjalainen nimitys "disemboltura"[2] osiksi tulkitsee sitä, kun ihmisen lousteessa ei ole mitään esteitä tai haittoja, vaan kiittää mieli yhtä rinnan onnenpyörän kanssa. Niinpä Livius kuvaa Cato vanhempaa seuraavin sanoin: "Se mies omasi sellaiset tavattomat ruumiin ja sielun voimat, että hän olisi väkisin kohonnut korkealle, vaikka hän olisi syntynyt sukuperäänsä nähden minkälaisilla edellytyksillä hyvänsä"; mutta hän unohtaa, että Catolla oli harvinainen kyky tavattoman nopeasti perehtyä hänelle entisestään vallan outoihin asioihin (versatile ingenium). Niinpä ihminen voi nähdä kohtalonsa, jos hän kiinnittää siihen terävän ja läpätunkevan katseen; sillä jos se liekin sokea, näkymätön se ei ainakaan ole. Menestyksen tie on niinkuin linnunrata taivaalla, sikermä pienoisia tähtiä, jotka eivät erillään ollen näkyisi, mutta jotka yhdessä luovat valoa. Samoin on joukko vähäisiä, tuskin huomattavia avuja, eli oikeammin taipumuksia ja tottumuksia, jotka määräävät ihmisen onnistumisen ja menestyksen. Italialaiset ovat panneet merkille niistä muutamia, joita harvoin tulee ajatelleksikaan. Kun he puhuvat sellaisesta henkilöstä, jolle kaikki onnistuu, niin he sanoa sukaisevat, että hän muiden ominaisuuksiensa lisäksi on "poco di matto"[3]; ja varma on, että ei ole kahta ominaisuutta, jotka niin edistävästi vaikuttavat ihmisen menestymiseen kuin olla hiukan hupsu ja mahdollisimman vähän rehellinen. Siksi pä äärimmäisyyteen asti isänmaataan rakastavat ihmiset esim. eivät koskaan edisty huomattavammin; eivätkä he voikaan, sillä kun ihminen kiinnittää ajatuksensa oman itsensä ulkopuolelle, niin hän ei enää kule omia teitään. Nopea menestyminen tekee ihmisestä häilyvän seikkailijan, joka haluaa siirtää paikoiltaan kaikki tielleen sattuvat rajapyykit, mutta tynesti ja ponnistusten kautta saavutettu menestys tekee miehestä kelpollisen. Menestys saa osakseen kunnioitusta tyttäriensä, luottamuksen ja hyvän maineen kautta, sillä näissä kahdessa piilee sen siunaus, joista edellinen on ihmisessä itsessään ja jälkimmäinen toisissa häntä kohtaan. Kaikki älykkäät miehet tapaavat omistaa kykynsä ja etevät ominaisuutensa Kaitselmukselle ja Onnetarille, siten suunnatakseen pois itsestään toisten ihmisten käteen vasamat sekä saadakseen sitä paremman tilaisuuden käyttää suurta kykyään. Onhan sitäpaitsi suuremμοista olla korkeamman voiman huolenpidon alaisena. Niinpä Cæsar sanoi laivurille myrskyssä: "Cæsarem portas et fortunam ejus"[4]. Niinikään Sulla[5] otti nimekseen "Felix" (onnellinen) eikä "Magnus" (suuri). Ja merkillinen seikka on se, että niille, jotka julkisesti tekevät omasta viisaudestaan ja taitavuudestaan ylen suuren numeron, tavallisesti ennen pitkää käy onnettomasti. Historia kertoo, että Timotheus Atenalainen[6], esittäessään valtionsa hallitukselle kertomusta toimistaan, tuon tuostakin sanoa sutkautti "eikä tässäkään onnella ollut mitään osaa". Mutta kävipä niin, että mikään ei enää sen koommin hänelle onnistunut. Epäilemättä on niitä, joita Onnetar erityisemmin suosii, joille kaikki näyttää luonnistuvan niinkuin runojen rustaaminen Homerolle, jota kukaan toinen runoilija ei voittanut sujuvaisuudessa ja joustavuudessa.

[1] "Käärmeestä ei tule lohikäärmettä, jollei se ensin niele toista käärmettä."

[2] "Nurinkäännettäväisyys", ominaisuus, joka tekee henkilölle mahdolliseksi helposti mukautua olosuhteitten mukaan.

[3] "Jonkun verran hupsu."

[4] "Sinulla on purressasi Cæsar ja hänen kohtalonsa."

[5] Sulla, kuuluisa roomalainen sotilas ja valtiomies, joka kohottautui yksinvaltiaaksi. -- Hän julisti menestyksensä Herculeen ansioksi, jota hän erityisellä hartaudella kunnioitti.

[6] Voitokas atenalainen kenraali, Cononin poika ja Platon ystävä.

OPINNOISTA.

Opinnot kelpaavat huviksi, koristukseksi ja taitavuuden hankkimiseksi. Niiden nautinnollisuus ilmenee yksityisessä elämässä ja yksinäisyydessä; niiden koristeellisuus tulee näkyviin seurustelussa ja keskusteluissa; ja niiden taitavuus tulee kysymykseen asioiden ymmärtämisessä ja hoidossa. Sellaiset henkilöt, jotka ovat taitavia asiantuntijoita jollakin erityisellä alalla, ovat kyllä kukin omalla alallaan päteviä arvostelijoita ja toimeenpanijoita; mutta yleiset neuvot, laajemmat suunnitelmat ja asiain johto onnistuu paraiten niiden avulla, jotka ovat oppineita. Liiallinen ajan kuluttaminen historiallisten tietojen esittämiseen on joutilaalle merkillinen ominaisuus; niiden ylellinen käyttäminen koristuskappaleina tuntuu teennäiseltä ja etsityltä; ja kirjatoukille ominaista on käyttää niitä kaiken arvostelun pohjana ja selityksenä. Tiedot näet täydentävät ihmistä, kun taas kokemus puolestaan täydentää tietoja. Sillä ihmisen luontaiset taipumukset ovat kasvien kaltaisia siinä, että ne kehittyäkseen ja täydentyäkseen kaipaavat puutarhurin saksia opintojen muodossa; ja opinnot puolestaan haarottuvat liaksi ja muodostuvat hajanaisiksi harrastuksiksi, jollei kokemus ole niitä ohjaamassa. Kierät ja ovelat ihmiset halveksivat opintoja, yksinkertaiset ihmiset ihailevat niitä, ja mielevät ihmiset käyttävät niitä hyväkseen, sillä ne eivät sellaisinaan kelpaa käytettäväksi, vaan ne ainoastaan opettavat ja selittävät sitä viisautta, minkä huomioita tekevä tutkimus on voittanut. Elä lue siinä mielessä, että saisit kumota ja todistaa vääräksi siinä esitetyt asiat, mutta elä liioin usko ja pidä kaikkea todistettuna, eläkä lue löytääksesi näppäroitä sanamuotoja ja tietoja puheesi höysteeksi, vaan punnitse ja harkitse tarkoin luettavasi sisältöä. Muutamat kirjat ovat maisteltavia, muutamat nieltäviä ja muutamat harvat pureskeltavia ja sulatettavia; s.o. muuttamia kirjoja on luettava vain osiksi, toiset luettava läpi, mutta ei erittäin tarkkaavaisesti, ja muutamat harvat luettava kokonaan, hartaasti ja harkiten. Lukeminen tekee mahdolliseksi liikkua vapaasti ja väljästi; opettavaiset keskustelut tekevät pirteäksi ja nopsaliikkeiseksi; ja kirjottaminen tekee ihmisen täsmälliseksi ja säännölliseksi. Senpävuoksi tarvitsee sillä, joka kirjottaa vähän, olla hyvä muisti, sillä, joka keskustelee vähän, lennokka järjenjuoksu, jota vastoin sen, joka lukee vähän, täytyy olla hyvin ovela ja keinokas, näyttääkseen siltä, että hän tietää sen, mitä hän todellisuudessa ei tiedä. Perusteelliset tiedot tekevät miehet viisaiksi, runoilijat teräviksi ja sukkelasanaisiksi, matematikon taitavaksi, luonnontieteet syviksi, moraalin vakavan arvokkaaksi, logikan ja retorikan pystyväksi väittelyssä; niin että opinnot tulevat tottumuksiksi. Ihmisen sielunkyvyyssä ei ole mitään sellaista, mitä ei voisi kehittää ja viljellä sopivasti valittujen opintojen kautta, aivan samoin kuin ihmisruumista voidaan harjoitusten ja liikkeiden avulla karaista monemmoisia tauteja vastaan. Niinpä ihmiselle, jonka on vaikea pitää ajatuksiaan koolla, laskuopilliset harjoitukset tekevät hyvää, matematisissa tehtävissä kun näet pieninkin hajamielisyys poikkeuksetta tekee välttämättömäksi lähteä uudestaan alusta asti; sellaisen taas, jonka on vaikea huomata eroavaisuuksia ja jaotuksia, on paras tutkia skolastikkojen[1] kirjoituksia, sillä niitä voi syyllä sanoa hiuksen halkomiseksi. Mutta jos häneltä puuttuu kyky hallita käsillä olevaa kysymystä sekä taito valaista ja todistaa joku seikka käyttämällä toista esimerkkinä eli vertauskohtana, niin on hänen edullista tutkia asianajajain pitämiä puheita. Siten jokaiselle tällaiselle puutteellisuudelle löytää kullekin korjaantumisen keinon.

[1] Skolastikot olivat jumaluusoppineita kirjailijoita ja kirkonmiehiä keskiajalla.

LYHYITÄ LAUSELMIA.

Galban, Neron seuraajan, aikana Roomassa vallitsi kaikellinen vallattomuus ja epäjärjestys, jonka johdosta eräs senatori sanoi keskellä senatin täysistuntoa, että olisi parempi elää sellaisessa yhteiskunnassa, missä mikään ei olisi laillista, kuin sellaisessa, missä kaikki on laillista.

Themistokles sanoi erään vähäisen valtion lähettiläälle, joka puhui suurista asioista: "Ystäväiseni, sinun sanasi vaativat suurkaupunkia."

Cæsar Borgia, oltuaan pitkät ajat riidoissa Romagnon aatelisten kanssa, vihdoinkin teki sovinnon heidän kanssaan. Tässä sopimuksessa oli m.m. sellainen ehto, että hän ei saisi koskaan kutsua näitä herroja koolle

kaikkia samalla kertaa. Tarkotus oli tehdä tälle julmuudestaan ja petomaisuudestaan kuuluisalle ruhtinaalle mahdottomaksi surmata heidät kaikki yhdessä tukussa. Mutta mitäs ollakaan, taitavuudellaan ja teeskennellen suoruutta ja vilpittömyyttä, hänen onnistui koota heidät kaikki Cinigaglian kaupunkiin kokoukseen, missä heidät jok'ainoa murhattiin. Kun eräs kardinaali esitti kertomuksen tästä "onnellisesta mutta kamalasta tapahtumasta" paavi Aleksanterille, Cæsar Borgian isälle, niin tämä lausui: "Hän itse rikkoivat sopimuksen tulemalla koolle kaikki yht'aikaa."

Kerran sattui Roomassa, että Clodius nimistä nuorta aatelismiestä syytettiin jostakin hyvin törkeästä rikoksesta. Lautakunta oli hyvissä ajoin runsaasti lahjottu, ja anoi se senatilta aseellista joukkoa vartiokseen, jotta lautamiehet muka uskaltaisivat tehdä omantuntonsa mukaan tuomitessaan tätä rajuudesta tunnettua ylimystä. Ja tämä toimenpide sai koko maailman vakuutetuksi siitä, että Clodius tuomittaisiin kuolemaan. Mutta syyttömäksi ja vapaaksi julisti hänet lautakunta. Seuraavana päivänä senatori Catulus tavatessaan eräitä mainitun lautakunnan jäseniä, sanoi näille: "Mikä saattoi teidät pyytämään meiltä sotaväkeä? Pelkäsittekö, että rahat otettaisiin teiltä pois?"

Yllämainitussa oikeusjutussa Cicero m.m. antoi valallisen todistuksen syytettyä vastaan, jonka 57-miehinen lautakunta vapautti, vastoin hänen todistustaan. Eräänä päivänä Cicero ja Clodius joutuivat vastakkain senatissa, jolloin Clodius, härnätäkseen etevätä vastustajaansa, sanoi tälle: "Lautakuntapa ei luottanut teihin." Siihen vastasi Cicero: "Kaksikymmentäviisi lautamiestä antoi minulle luottamuksensa; mutta siellä oli kolmekymmentäkaksi, jotka eivät antaneet teille luottamustaan, sillä he olivat saaneet maksun etukäteen."

Diogenes, joka näki Makedonian silloin vähäpätöisen vallan vielä kerran paisuvan suureksi ja mahtavaksi, sanoi, kun häneltä kysyttiin, miten hänet oli haudattava kuoltuaan: "Kasvot alaspäin; sillä piakkoin maailma tulee mullistumaan ylösalaisin, ja silloin minä jään lepäämään selälleni."

Kuuluisalla senatorilla Cato vanhemmalla oli tapana sanoa, että roomalaiset ovat niinkuin lampaat; niitä on helpompi ajaa laumassa kuin yksitellen.

Kun Lycurgus oli saanut tehtäväkseen laatia Spartalle uudet lait ja hallitusmuodon, niin eräs neuvoi häntä asettamaan ne ehdottoman yhdenvertaisuuden pohjalle. Siihen suuri lainsäätäjä vastasi: "Hyvä herra, pankaa alulle se toimenpide omassa talossanne." (Laaskaa ensin oman kynnyksenne alus.)

Bionille, tunnetulle kreikkalaiselle ateistille (jumalankieltäjälle) näytettiin eräässä merikaupungissa sijaitsevassa Neptunon temppelissä säilytettyä kokoelmaa, joka esitti sellaisten kuvia, jotka myrskyssä olivat rukoilleet Neptunoa avukseen ja pelastuneet haaksirikosta. "Mitäs te tästä sanotte?" häneltä kysyttiin, "ettekö tunnusta jumalien voimaa?" Siihen virkkoi Bion: "Niinpä kyllä, mutta missä ovat maalattuina niiden kuvat, jotka ovat hukkuneet rukouksistaan huolimatta?"

Cicero oli kerran päivällispidoissa, missä sattui samalla kertaa olemaan eräs ijäkäs nainen, joka puhui ijästään, sanoen olevansa ainoastaan neljäkymmenen vuoden vanha. Ciceron vieressä istuva vieras kuiskasi hänen korvaansa: "Tuo puhuu 40 vuodesta, vaikka hän epäilemättä on paljo vanhempi." Cicero vastasi hänelle: "Minun täytynee uskoa häntä, sillä minä olen kuullut hänen lausuvan samat sanat monta kertaa näiden viimeisten kymmenen vuoden aikana."

Keisari Vespasianus kysyi kerran Apolloniukselta, mikä oli syynä Neron perikatoon. Apollonius sanoi: "Nero osasi hyvin soitella harppua, mutta hallitusasioissa hän joko pingotti kielet liian korkealle tai löyhdytti ne liian mataliksi."

Kun Antistheneelta kysyttiin, mikä oppi on kaikista tärkein ihmisen elämässä, niin hän vastasi: "Olla oppimatta sitä, mikä on turhaa."

Diogenes, filosofi, joka vapaaehtoisesti eli suuressa köyhydessä, sanoi, kun hiiri tuli hänen luokseen hänen

syödessään: "Minä huomaan, että yksin Diogeneskin elättää loisia."

Eräältä vanhan ajan filosofilta kysyttiin, millä tavalla viisas mies eroaa narrista. Hän vastasi: "Lähetäkää heidät molemmat alastomina niiden tykö, jotka eivät heitä ennestään tunne, ja te saatte nähdä."

Rooman senatti kerran laati lain maakuntain kuvernöörien lahjusten ottamista ja kiskomista vastaan. Sen johdosta Cicero sanoi kansalle pitämässään puheessa, että maakuntain sietäisi pyytää Rooman hallitusta kumoamaan tämän uuden lain. "Sillä", hän lausui, "tätä ennen kuvernöörit ottivat lahjoja ja kiskoivat hallitsemiansa maakuntia sen verran kuin he itse tarvitsivat ja pitivät riittävänä, mutta nyt he ottavat lahjuksina ja kiskovat niin paljo, että se riittää, ei ainoastaan heille itselleen, vaan myöskin tuomareille, lautamiehille ja muille viranomaisille, joiden tehtävänä on valvoa lain noudattamista."

Aristippus, purjehtiessaan myrskyssä, osotti pelonmerkkejä. Silloin eräs merimiehistä sanoi hänelle loukkaavalla tavalla: "Me, jotka olemme vain plebeijä (alhaisoa), emme ole hädissämme, mutta sinä, joka olet filosofi, näyt pelkäävän." Aristippus vastasi: "Ei ole samantekevä, kumpainenko meistä hukkuu, sinä tai minä."

Sattui, että kerran, kun Augustuksen puoliso Livia liikkui Rooman kaduilla, hän näki muutamia nuorukaisia, jotka olivat riisuutuneet ilkosen alasti nauttien kepposestaan. Augustus ryhtyi oitis toimenpiteisiin veitikoiden vangitsemiseksi, mutta Livia (kauneudestaan ja elämänhalustaan tunnettu) asettui nuorukaisten puolelle, sanoen: "Se ei kiihottanut naisten tunteita enemmän kuin kuvapatsaat."

Filipiä, Makedonian kuningasta, kehoitettiin karkottamaan maanpakoon eräs henkilö, joka oli puhunut hänestä pahaa. Mutta Filip vastasi: "Parempi on, että hän puhuu siellä, missä meidät molemmat tunnetaan, kuin siellä, missä ei tunneta meitä kumpaistakaan."

Lucullus (herkullisuudestaan kuuluisa roomalainen sotapäällikkö) kerran kestitsi vieraanaan Pompeijusta eräässä komeassa palatsissaan; Pompeijus sanoi: "Tämä on tavattoman ihana ja suuremmin asunto kesäiseen aikaan, mutta minusta tuntuu, että se on kylmä talvella." Siihen vastasi Lucullus: "Ettekö pidä minua niin viisaana kuin moninaiset linnut ovat, jotka muuttavat asuntoa talveksi?"

Plato oli kerran kutsunut muutamia ystäviä luokseen päivällisille. Hänen huoneessaan oli sievästi koristettu ja kallisarvoinen leposohva. Diogenes filosofi tuli sisään, astui sohvalle ja tallasi sitä sanoen: "Minä tallaan Platon ylpeyden." Siihen vastasi Plato tyynen lempeästi: "Mutta vielä suuremmalla ylpeydellä, Diogenes."

Puhuja Demades vanhemmalla puolella ikäänsä muuttui hyvin lörpötteleväksi ja söi kuin ahma. Antipaterilla oli tapana sanoa hänestä, että hän on niinkuin uhrieläin, josta ei jää jällelle muuta kuin kieli ja vatsalaukku.

Issuksen taistelun jälkeen, Tyron piirityksen aikana Persian kuningas Darius tarjosi Aleksanteri Suurelle loistavia rauhanehtoja. Ja kun hän sen johdosta keskusteli sotapäällikköjensä kanssa, niin Parmenio huomautti: "Varmasti minä ottaisin vastaan tämän tarjouksen, jos minä olisin Aleksanteri." Aleksanteri vastasi: "Samoin tekisin minäkin, jos olisin Parmenio."

Kun kerrottiin, että persialaiset panisivat toimeen sellaisen nuolisateen, että aurinko siitä pimenisi, niin eräs spartalainen sotapäällikkö arveli: "Sepä käy hyvin, sillä nyt on kuuma päivä ja me niin ollen saamme taistella varjossa."

Cato vanhempi, ikämiehenä, hautasi vaimonsa ja meni naimisiin nuoren tytön kanssa. Hänen poikansa riensi hänen luokseen ja huudahti: "Mitä olen minä rikkonut, kun te tuotte emintimän taloon?" Ukko vastasi: "Ei, päinvastoin poikaseni, minä olen sinuun niin mielistynyt, että haluaisin saada vielä monta sellaista."

Puhuja Crassuksella oli elättinä muræna-niminen kala, josta hän piti sangen paljo. Kala kuoli ja Crassus itki

surusta. Kerran hän joutui senatissa kiivaaseen väittelyyn Domitiuksen kanssa, joka sanoi hänelle: "Hupsu Crassus, sinä itkit kuollutta kalaa." Siihen vastasi Crassus: "Niin todellakin, enemmän kuin sinä kahden vaimosi kuolemaa."

Kerran Makedonian Filip, Aleksanteri Suuren isä, langetti tuomion eräälle vangille, sattuen olemaan sillä kertaa uneliaalla ja hervottomalla tuulella. Vanki kuultuaan tuomionsa, sanoi: "Minä vetoan." Kuningas, ällistyneenä, sanoi: "Kehen sinä vetoat?" Vanki vastasi: "Filipistä, silloin kun hän ei kallistanut korvaansa, Filipiin silloin, kun hän kallistaa korvansa."

Kun kuningas Kroisos näytteli ylpeillen suuria aarteitaan Solonille, niin tämä sanoi hänelle: "Jos tänne tulee toinen kuningas, jolla on parempaa rautaa kuin sinulla, niin hänestä tulee tämän kullan omistaja."

Lakedaimonin kuningas Archidamus saatuaan pöyhkeitä ja uhkaavia viestejä hänen valtakuntansa rajoja lähestyvältä voitokkaalta Aleksanterilta (sen jälkeen kun Aleksanteri oli voittanut atenalaiset Khaironean luona), kirjotti hänelle vastaukseksi, että jos hän mittaisi oman varjonsa, ei se olisi pitempi nyt kuin ennen hänen voittoa.

Platolla oli tapana sanoa opettajastaan Sokrateesta, että hän oli niinkuin apteekkarien lääkeruukut, joissa on ulkopuolella apinoita, pöllöjä ja tonttuja, mutta sisällä erinomaisia lääkkeitä.

Aleksanteri Suuri lähetti atenalaiselle Phosionille suuren rahasumman lahjaksi (tarkoituksessa sillä ostaa tämän vaikutusvaltaisen miehen kannatus itselleen). Phocion sanoi kuninkaan lähettiläälle: "Miksikä kuningas lähettää näin paljo rahaa juuri minulle eikä muille?" Lähettiläs vastasi: "Senvuoksi, että hän pitää teitä ainoana hyvänä atenalaisena." Siihen virkkoi Phocion: "Jos hän todellakin on sitä mieltä, niin sallikoon hän minun pysyä sellaisena yhä edelleen."

Karthago lähetti Hanno nimisen miehen edustajakseen Roomaan toisen Puunilaissodan päätyttyä neuvottelemaan rauhasta. Ja Hannolle se vihdoinkin onnistuikin. Eräässä neuvottelutilaisuudessa muuan roomalainen senatori sanoa tokaisi: "Te olette usein rikkoneet rauhan, jonka ehtoihin te valallisesti sitoudutte; olkaapa hyvä ja sanokaa, minkä jumalan kautta te nyt aiotte vanhoa?" Hanno vastasi empimättä: "Samojen jumalien kautta, jotka ovat niin ankarasti rangaisseet meitä entisistä rikkomuksista."

Skytialaisella Anacharsiilla oli tapana sanoa, että lait ovat ikäänkuin hämähäkin verkko, johon pienet kärpäset tarttuvat, mutta suuret lentävät läpi.

Themistokles, ennenkuin hän vielä oli saavuttanut mainettaan, rakastui erääseen nuoreen mieheen, joka kohteli häntä halveksuen. Mutta kun hänestä tuli suurmies, niin mainittu nuorukainen etsi hänen suosiotaan. Silloin Themistokles sanoi: "Me olemme molemmat viisastuneet, mutta liian myöhään."

Aristippus kerran aneli Dionysiuksen suostumusta erääseen pyyntöön, mutta tämä ei ottanut hänen anomustaan kuuleviin korviinsa. Silloin Aristippus lankesi hänen jalkoihinsa, ja Dionysius antoi suostumuksensa. Eräs, joka sattui silloin olemaan saapuvilla, sanoi jälestäpäin Aristippukselle: "Sinä, joka olet filosofi, kehtaatkin alentua niin, että lankeat tyrannin edessä polvillesi." Aristippus ehätti selittämään: "Syy ei ole minussa, vaan Dionysiuksessa, jolla on korvat jaloissaan."

Kun Solonilta kysyttiin, oliko hän antanut atenalaisille parhaat lait, hän vastasi: "Parhaat niistä, mitkä he olisivat ottaneet vastaan."

Eräs sanoi Aristippukselle: "Se on kummallista, että rikkaat antavat apuaan mieluummin köyhille kuin filosoifeille." Aristippus vastasi: "Se johtuu yksinkertaisesti siitä, että he arvelevat pikemmin tulevansa köyhiksi kuin filosoifeiksi."

Keisari Trajanuksella oli tapana tehdä pilkkaa siitä ruhtinaille ominaisesta epäluulosta, joka saattaa heidät poistamaan tieltään ne, joiden he pelkäävät pyrkivän seuraajoihinsa. "Ei ole vielä ollut kuningasta", hän sanoi, "joka olisi surmannut seuraajansa".

Tessalialaisella Jasonilla oli tapana sanoa, että muutamia asioita täytyy tehdä väärin, jotta monet asiat voitaisiin tehdä oikeuden mukaan.

Makedonian kuningas Demetrius joskus vetäytyi tykkään pois hallitustoimista ja kokonaan heittäytyi nautintoihin. Erään kerran, kun hän teki sen tempun, selittäen syyksi sairauden, hänen isänsä Antigonus saapui yht'äkkiä hänen asunnolleen ja tapasi kauniin nuorukaisen, joka tuli häntä vastaan kuninkaan makuuhuoneesta. Kun Antigonus astui sisään, ehätti kuningas sanomaan: "Kuume jätti minut juuri nyt." Siihen vastasi Antigonus: "Luulenpa, että sehän se tuli minua vastaan ovesa."

Kuuluisalla roomalaisella Cato vanhemmalla oli tapana sanoa, että viisaat miehet oppivat enemmän tyhmiltä, kuin tyhmät viisailta.

Eräs atenalainen puhuja sanoi suurelle Demostheneelle: "Atenalaiset tappavat sinut, jos he tulevat raivoon", johon Demosthenes vastasi: "Ja saman he tekevät sinulle, jos pysyvät järjissään."

Epiktetus tapasi sanoa, että moukka syyttää toisia kaikesta pahasta, mitä hänelle sattuu, filosofiaa opetteleva syyttää itseään, mutta filosofi ei syytä itseään eikä muita.

Siihen aikaan, kun monet huomattavammat roomalaiset laitattivat itselleen muistopatsaita, eräs henkilö kysyi kummastellen Cato vanhemmalta, miks'ei hän laitattanut itselleen sellaista. Siihen vastasi terävyydestään kuuluisa valtiomies, että hän haluaa mieluummin, että ihmiset kyselevät ja ihmettelevät, miksi hänellä ei ole muistopatsasta, kuin että miksi hänellä sellainen on.

Atenalainen Phocion, joka oli hyvin vakava mies eikä koskaan halunnut mielistellä kansaa, puhui kerran kansankokouksessa, jolloin hänelle taputettiin käsiä. Mutta silloin hän oitis kääntyi erään ystävänsä puoleen ja kysyi: "Mitä asiaan kuulumatonta minä olenkaan mahtanut sanoa?"

Diogenes astuskeli eräänä päivänä Atenan torilla sytytetty kynttilä kädessä, ja kun häneltä kysyttiin, mitä hän etsii, niin filosofi vastasi etsivänsä ihmistä.

Kerran, kun ateisti Bion oli purjehdusmatkalla, nousi kova myrskyjä merimiehet, jotka olivat paatuneita ja hurjia miehiä, alkoivat rukoilla jumalia; mutta Bion sanoi heille: "Elkää toki antako niille (jumalille) tietoa siitä, että te olette täällä."

Kuningatar Elisabet ei ollut pitkiin aikoihin suvainnut hovinarri Pacea läheisyydessään, syystä että tämä käytti liian purevia letkautuksia. Kuitenkin joku sai kerran kuningattaren taivutetuksi kutsumaan Mr Pacen sisälle, sillä ehdolla että hän pysyisi aisoissa. Hovinarrin saavuttua kuningatar sanoi hänelle: "Tule pois, Pace, nyt me kai saamme kuulla huomautuksia vioistamme." Siihen sanoa tokaisi Pace: "Minulla ei ole tapana puhua sellaisesta, mistä koko kaupunki puhuu."

Oli muuan epikuroslainen, joka kerskaili sillä, että useat filosofiset koulukunnat muuttuivat myöhemmin epikuroslaisiksi, mutta että kukaan epikuroslainen ei ole vielä koskaan muuttanut toiseen koulukuntaan. Siihen sanoi eräs filosofi, joka kuului erääseen toiseen lahkoon: syy on selvä kuin päivä, sillä kukoista voidaan tehdä salvukukkoja, mutta kuohituista kukoista ei tule kukkoja.

Demokritus sanoi, että totuus on löydettävissä syvien rotkojen pohjalta ja että kun sen on löytänyt, tarvitsee sitä jalostaa.

Nerolla oli tapana sanoa opettajastaan Senecasta, että hänen tyyliensä, esitystapansa oli kuin saviruukki ilman kalkkia.

Diogenes, nähdessään nuorukaisen, joka oli avioton poika, heittelevän kiviä väkijoukkoon, sanoi tälle: "Varo, ettet satuta isääsi".

Plutarkos sanoi sattuvasti huomattavaan asemaan kiivenneistä vähäkykyisistä henkilöistä, että sellaiset muka muistuttavat suurille jalustoille sijoitettuja kuvapatsaita, jotka korkealla paikallaan näyttävät sitäkin vähäpätöisemmiltä.

Plutarkos sanoi: "Hyvä maine on niinkuin tuli; kun sen on saanut syttymään, on sitä verrattain helppo pitää vireillä; mutta jos sen kerta sammuttaa, ei ole helppo saada sitä uudelleen syttymään."

Eräs, jota kuulusteltiin sen johdosta, että hän oli puhunut loukkaavia sanoja kuninkaasta, tunnusti niin tehneensä ja lisäsi: "Se on totta, ja jollei viini olisi loppunut kesken, olisin minä sanonut vielä paljo enemmän."

Kerran joku pilkallisesti kysyi Diogeneelta, mikä siinä on, että filosofit etsivät rikkaita miehiä eivätkä rikkaat koskaan filosofeja? Hän vastasi: "Sentähden että edelliset tietävät, mitä heiltä puuttuu, mutta jälkimmäiset eivät sitä tajua." -- (Tässä tarkotetaan köyhiä filosofeja, jotka elivät almuilla.)

Jack Weeks sanoi eräästä hyvin huomattavasta miehestä, joka oli juuri kuollut ja joka oli olevinaan uskovainen, mutta ei ollut suinkaan hurskaimpia elämäntavoiltaan: "Niin, minä toivon, että hän on nyt taivaassa. Kukin ajattelee niinkuin toivookin; mutta jos hän on taivaassa, niin vahinko olisi, jos se tulisi tunnetuksi."

Mitä etevämpi peluri on taidoissaan, sitä kehnompia hän on ihmisenä.

Paljo jännittäminen särkee jousen; mutta taipumattomuus mielen.

Se voittaa vastakin, joka hillitsee itsensä voittaessaan.

Se nukkuu makeasti, joka ei ole tietoinen siitä, että hän nukkuu huonosti.

Tuskat tekevät viattomastakin miehestä valehtelijan.

Jännitetystä mielihalusta itse nopeuskin tuntuu hitaudelta.

Yksin hiuskarvakin luo oman varjonsa.

Kauniit kasvopiirteet on äänetön suositus.

Onni tekee narrin siitä, jonka se ottaa suosikikseen.

Sellainen onni, jota kukaan ei näe, tekee ihmisen onnelliseksi eikä herätä kateutta häntä kohtaan.

Oi, miten viheliäistä on saada osakseen loukkauksia sellaisilta, joita emme voi syyttää.

Mikään ei ole hauskaa, missä ei ole vaihtelua.

Syytä on kadehtia sitä, joka on joko rohkea tai onnellinen.

Vastoinkäymisissä ainoastaan hyveelliset säilyttävät toivon.

Kostossa kiireellisyys on rikollista.

Onnettomuudessa toisen hymyilykin tuntuu kiusottavalta.

Suotta syyttää Neptunoa se, joka toistamiseen joutuu haaksirikoon.

Se, joka loukkaa yhtä, uhkaa monta.

Onnellinen se, joka kuolee, ennenkuin hän kutsuu kuolemaa luokseen.

Huono mies on kehnoimmillaan pyhimystä näytellessään.

Lukot ja salvat eivät voi suojella sitä, mitä kaikki mielivät.

Ne elävät huonosti, jotka arvelevat elävänsä ijankaikkisesti.

Se sairas menettelee nolosti, joka tekee lääkärin perilliseksi.

Sillä, jota kaikki pelkäävät, on syytä itse pelätä kaikkia.

Se on puolittain myönnetty, mikä on kielletty sirosti.

Pelkuri mielellään kutsuu itseään varovaiseksi, maltilliseksi mieheksi; ja saituri sanoo olevansa säästäväinen.

End of the Project Gutenberg EBook of Filosofiset mietelmät, by Francis Bacon

*** END OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK FILOSOFISET MIETELMÄT ***

***** This file should be named 26179-8.txt or 26179-8.zip ***** This and all associated files of various formats will be found in: <http://www.gutenberg.org/2/6/1/7/26179/>

Produced by Matti Järvinen and Distributed Proofreaders Europe.

Updated editions will replace the previous one--the old editions will be renamed.

Creating the works from public domain print editions means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg-tm electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG-tm concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for the eBooks, unless you receive specific permission. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the rules is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. They may be modified and printed and given away--you may do practically ANYTHING with public domain eBooks. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

*** START: FULL LICENSE ***

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg-tm mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg-tm License (available with this file or online at <http://gutenberg.net/license>).

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg-tm electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg-tm electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg-tm electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg-tm electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg-tm electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg-tm electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg-tm electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg-tm electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is in the public domain in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg-tm mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg-tm works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg-tm name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg-tm License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg-tm work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country outside the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg-tm License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg-tm work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.net

1.E.2. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is derived from the public domain (does not

contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg-tm trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg-tm License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg-tm License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg-tm.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg-tm License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg-tm work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg-tm web site (www.gutenberg.net), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg-tm License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg-tm works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg-tm electronic works provided that

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg-tm works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg-tm License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg-tm works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg-tm works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg-tm electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from both the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and Michael Hart, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread public domain works in creating the Project Gutenberg-tm collection. Despite these efforts, Project Gutenberg-tm electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. **LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES** - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg-tm electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. **YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH F3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.**

1.F.3. **LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND** - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS' WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. **INDEMNITY**

- You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg-tm electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg-tm electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg-tm work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg-tm

work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg-tm

Project Gutenberg-tm is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need, is critical to reaching Project Gutenberg-tm's goals and ensuring that the Project Gutenberg-tm collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg-tm and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation web page at <http://www.pgla.org>.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Its 501(c)(3) letter is posted at <http://pgla.org/fundraising>. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's principal office is located at 4557 Melan Dr. S. Fairbanks, AK, 99712., but its volunteers and employees are scattered throughout numerous locations. Its business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887, email business@pgla.org. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's web site and official page at <http://pgla.org>

For additional contact information: Dr. Gregory B. Newby Chief Executive and Director gbnewby@pgla.org

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg-tm depends upon and cannot survive without wide spread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit <http://pgla.org>

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg Web pages for current donation methods and addresses. Donations are

accepted in a number of other ways including including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: <http://pglaf.org/donate>

Section 5. General Information About Project Gutenberg-tm electronic works.

Professor Michael S. Hart is the originator of the Project Gutenberg-tm concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For thirty years, he produced and distributed Project Gutenberg-tm eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg-tm eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as Public Domain in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our Web site which has the main PG search facility:

<http://www.gutenberg.net>

This Web site includes information about Project Gutenberg-tm, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.

Filosofiset mietelmät, by Francis Bacon

A free ebook from <http://manybooks.net/>